

א' בסיוון
לקראת חג השבועות
תשפ"א

גיליון מס' 5

עצת יקנין

כתב עת לשימור ותיעוד ההווי והנגינה היהודית האותנטית

9
יצירת המופת
"אזי בשלישי"

22
יצירתו של ר' פיניע חזן
שנשתמרה מפיהם של
כ"ק האדמו"רים מסקולטן זצ"ל

25
ניגונו של הגאון
ר' ברוך בער
מקמניץ זצ"ל

המתנה המושלמת

הספר שיוביל אתכם הישר
להיכל הנגינה על טהרת הקודש

לרכישה מקוונת לחצו כאן

להורדת לולאה של כל הניגונים המובאים בגיליון זה
לחץ כאן

להלן לינקים להורדות הגיליונות הקודמים

להורדת גיליון "עתיקין" מספר 1 - שבת שקלים
לחץ כאן

.....

להורדת גיליון עתיקין מספר 2 - לפורים
לחץ כאן

.....

להורדת גיליון עתיקין מספר 3 - לפסח
לחץ כאן

.....

להורדת גיליון עתיקין מספר 4 - ל"ג בעומר
לחץ כאן

עתיקין

הגיליון יו"ל ע"י מכון "עתיקין"

רחוב חיד"א 7,
בית שמש, ארץ ישראל.

טלפון: 055-6762069

מייל המערכת: atikin.negina@gmail.com

עורך ראשי: הרב בנימין נויפלד

עורך משנה / תוכן: הרב אהרן לנדא

חברי המערכת:

הרב יאיר וינשטוק, הרב שמואל קליינמאן, הרב יצחק
קרימילובסקי, הרב חיים ישראל טסלר, הרב אלימלך
צוויבל, הרב מרדכי שלמה ברים, הרב דוד ברים, הרב
אליעזר מאיר חמניצקי, הרב חיים קעניג

עיצוב גריד ועימוד: כ. אלטמן
chevya800@gmail.com

לפירסום והפצה: a5806334@gmail.com

להצטרפות לקבלת הגיליון

לחץ כאן

או שלח מייל:

atikin.negina@gmail.com

להסרה מרשימת התפוצה **לחץ כאן**

לשמיעת הניגונים בקו "עתיקין":

בארץ ישראל: 076-5980343

בארה"ב: 718-540-9375

באירופה: יפורסם בימים הקרובים

לעילוי נשמת האשה החשובה

מרת צביה ע"ה

בת הרה"ח ר' יצחק יוסף שיבדלחט"א

נפטרה ביום כ"ג אייר תשפ"א

נא לגמול חסד וללמוד פרק משניות לעי"נ

הורמה תרומה חשובה

לעילוי נשמת

ר' מאיר יעקב בן ר' משה

נלב"ע ביום י' סיון

נתרם ע"י נכדו

הרה"ח ר' ברוך מרדכי גאלדבערגער הי"ו

לכבוד ידידי החשובים

הר"ר בנימין נויפלד, הר"ר אהרן לאנדא, הר"ר אלימלך צוויבל, הר"ר שמואל קליינמאן,
הר"ר יצחק קרימילובסקי, הר"ר אברהם יעקב טיילור, הר"ר אליעזר מאיר חמניצקי,
הר"ר מרדכי שלמה ברים, והחפץ בעילום שמו

ולזכר נשמת החזן הוותיק

שהנעים זמירות לקונו והלהיב לבותיהם של צדיקים וחסידים

ה"ה הרה"ח ר' הירש לייב ב"ר יצחק הלוי באקאן ז"ל מקשאנוב

נלב"ע ד' ניסן תרפ"ח, תנצב"ה.

נדבת

אברהם בראך

חדש

נפשי
צמאה
לדעת

כל רז סוד

ויהי אור, יהי רז
או"ר ור"ז דבר אחד הוא
(זהר חדש, ח:)

בשורה מאירה ללומדי רזי התורה:

אדרא רבא | אדרא זוטא | נגלות האדרא

עם פירוש "הכתר והכבוד"

ביאור בשפה ברורה הפותח את לב הלומד, עם מקורות וביאורים על פי גדולי המפרשים

< ועתה שמעו חדשות: הקדמת תיקוני זהר "הכתר והכבוד" >

גדולי הצדיקים שליט"א מעידים: ביאור שלם ונפלא כזה טרם בא לעולם

אור ולהבת החסידות לישרי לב

דבר העורך

כאיש אחד בלב אחד...

ברוך ה' שהחיינו וקיימנו והגיענו עד הלום, לראות את הגליון 'עתיקין' החמישי במספר, הגליון המיוחד לחג השבועות, יוצא לאור העולם. ואכן, גליון מיוחד זה, עוסק בניגוני חג השבועות. הניגונים המיוחדים, היצירות הנפלאות, הפיוטים ומנגינותיו, תנועות השמחה והערגה, צלילי ההשתפכות וקולות החדווה והאוויר, סובבים כולם כאחד - על הענין הגדול של זמן מתן תורתנו הקדושה.

ידוע לכל את דרשת חכמינו ז"ל עה"פ 'ויחן שם ישראל נגד ההר'. ויחן, לשון יחיד, שהיו ישראל כאיש אחד בלב אחד - ובכח זה אכן נעשה ענין 'נעשה ונשמע' אמרו כאחד. ללמדנו, שחג השבועות יום מיוחד הוא לנו שההכנה דרבה לקבלת התורה הוא להיות בבחינת 'כאיש אחד בלב אחד'.

ונאמר גם אנו, אין לך דבר יפה בעתו ובזמנו לאחד ולאגד עניני הנגינה הקדושה, לדרוש עליהם ולהביאם לבני ישראל בכל מקומות שהם, מאשר חג השבועות. וטעם הדבר כי הלא ידוע שענין הנגינה שהוא דבר פנימי מאד וחיבור שעל ידי נגינה הוא חיבור פנימי אמיץ וחזק, והוא מאחד בין לבבות באחדות גדולה אין דומה לה. יתירה מזו אנו רואים, כמה שירבו גוויני הניגון וככל שיהיו שונים ניגון אחד ממשנהו, בכל זאת יהא דבר אחד פנימי מקשר ואחד בין כולם, ואם הניגון הוא ממקור קדוש מחצבתו כל אשר שומעו אפילו יהא השומע ממקום אחר משורש אחר אבל הנקודה הפנימית שבניגון הקדוש יאחד ויחבר וימשוך את לב שמעו באהבה וברגש קודש.

זהו כוחה של ניגון, וכש"כ ניגוני קודש. וב"ה אשר זכינו גם בגליונות הקודמין לאסוף ולאחד בתוכם כמה שניתן, יותר ויותר גוונים מכל שבטי ישראל. בגליון

זה השתדלנו ביתר שאת וביתר עז לעשות כן, למען הביא אל בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם את האחדות שבניגוני הקודש - ויהיה זה כהכנה שנוכה גם לענין כאיש אחד בלב אחד לקבלת התורה, איש איש אצל רבו ומורו שליט"א, אך כולם מאוחדים בקשר אחד בלב אחד.

האמת נגיד בפניכם קוראים אהובים יקרים ונכבדים, שתחילת הדרך היתה מלאה ספקות וחששות, לא ידענו האם נוכל להמשיך בהוצאת הגליונות, כי גדלו הוצאותיה ואפילו בדברים ההכרחיים, אולם תהילה להשי"ת שהראה לנו ברוב רחמיו וחסדיו, שהגליון מיועד להיות בר קיימא בעזרתו יתב"ש. והכל ע"י שליחיו הנאמנים ששלח לנו ה"ה אתם קוראים חביבים ואהובים, ולזכותם הדבר נזקף ונרשם בספר מעשים של צדיקים.

בגליון זה עבודה קשה שבעתיים היתה לנו, הן מחמת הענין הנורא אשר פקד אותנו, ויד ה' היתה בנו בעוה"ר, לא היה לאיש מחשבה נכונה וראויה לעסוק בדבר, עד אשר על פי דעת קמנו והתחזקנו לגשת את מלאת הקודש. והן מחמת רוב המלאכה המורכבת בהכנת תוכן הגליון לכבוד חג השבועות כי רבים המה מאד, ורבים הם הדברים לברר ולכתוב.

ולכן, ראינו לנכון במיוחד לכתוב בפתח הגליון את תודתנו לחברי מערכת היקרים, והנלווים להם ידידנו מהרבה קהילות וחצרות קודש, ראשי חבורות משוררים ובעלי תפילה, ידענים ודורשי קורות הנגינה הקדושה, אשר טרחו ועמלו לילות כימים ולא חסכו מאומה ולא מנעו דבר, פתחו אוצרותיהם והביאו אמתחותיהם, כתבו ערכו דרשו חקרו ביררו, עד אשר יצא הדבר כמה

שיותר קרוב לדבר שלם, באופן נאה ומתוקן - כאשר עיניכם הרואות.

ואלו הם בשמותם, כולם אהובים וברורים, לא נפרט מעשה כל אחד ואחד, פן יבואו התלמידים וילמדו לדרוש אשר לא כדת לבכר איש על חברו - הלא המה חברי המערכת היקרים הרב אהרן לאנדא הי"ו, בית שמש. הרב אלימלך צוויבל הי"ו, ירושלים. הרב מרדכי שלמה ברים הי"ו, ניו יארק. הרב יצחק קרימלובסקי הי"ו, בני ברק. הרב שמואל קליינמאן הי"ו, ניו יארק. הרב חיים ישראל טעסלער הי"ו, לאנדאן, הרב אליעזר מאיר חמניצקי. ואתם עמם ידידינו היקרים העומדים לנו לעזר כל העת כנ"ל, הלא המה הרב אברהם יעקב טיילור הי"ו בעל תפילה ובעל מנגן, ממודיץ. הרב דוד ברים הי"ו, ראש חבורת המשוררים בחצה"ק באיאן. הרב חיים קעניג הי"ו, ראש חבורת המשוררים בחצה"ק פיטסבורג.

ועל כולם, א גרויסן דאנק פאר אייך **חשוב'ע ליינער הע"י**, פאר די גרויסע אינטערעסע וואס גיט אונז מוט אנצוגיין ווייטער, פאר די קאמענטארן און באמערקונגען וואס באלייכט אונזערע אויגן, פאר די חשוב'ע בריוו וואס איז מוסיף א געוואלד. מיר קענען נישט נאכגיין ממש אלעס, און נישט איינמאהל איז א בחינה פון 'שניים מתנבאים בסגנון אחד', אבער הצד השווה שבהם - עס מוטיגט און שטארקט און פליסט אריין לעבהאפט אין די הייליגע ארבייט - יישר כחכם.

א גוט יו"ט און א פרייליך לעכטיגן שבועות

בכבוד רב,
בנימין גופלד
עורך ראשי

מפתח העניינים

מספר ניגון	נושא / ניגון	מדור	עמוד
1	ניגון להרה"ק הרבי ר' הערש מרימינוב המושר בסאטמאר על "אהבה רבה"	זמירות יאמרו	6
2	ניגון ראזוואדאו המושר בסאטמאר על "אהבה רבה" בשולה"ט בליל שבועות	זמירות יאמרו	7
3	אזי בשלישי - יצירת הפאר של החזן בצלאל אודסר	זמירות יאמרו	8
4	אקדמות שירין - מאמרו של הרב פנחס ביכלר	זמירות יאמרו	10
5	ויהי בנסוע - יצירת פאר של זיידלר רובנר	זמירות יאמרו	14
6	בריך שמיה - יצירת פאר של החזן משה בצלאל טוביאנסקי	זמירות יאמרו	15
7	ניגון ותערב מיוחד לחג השבועות בחצה"ק "טאלנא"	זמירות יאמרו	16
8	לא תחמוד - ניגונו של ר' אביש מאיר ברנדסדארפער מצאנז	זמירות יאמרו	17
9	ניגון י-ה א-לי של הקדושת ציון מבאבוב הי"ד	זמירות יאמרו	18
10	ניגון י-ה א-לי בחצה"ק סקווירא וראחמסטריווקא	זמירות יאמרו	19
11	ניגון י-ה א-לי ברסלב	זמירות יאמרו	19
12	ניגון י-ה א-לי של ר' אהרן מילר ז"ל	זמירות יאמרו	20
13	ניגון י-ה א-לי של ר' משה גולדמן ז"ל	זמירות יאמרו	20
14	ניגונים לשבועות מהקשאנובער חזן ר' הירש לייב באקאן ז"ל	זמירות יאמרו	20
15	לא תחמוד - יצירתו של החזן ר' חיים דוד בלום הי"ד	זמירות יאמרו	21
16	קרוץ מחומר - יצירתו של ר' פיניע חזן ז"ל	זמירות יאמרו	21
17	ניגון ברוך הוא אלוקינו לאמרי שאול ממודז'ץ זצ"ל	זמירות יאמרו	22
18	ניגון אז שש מאות לאמרי שאול ממודז'ץ זצ"ל	זמירות יאמרו	22
19	ניגונים שונים מתוך תפלת "אהבה רבה"	זמירות יאמרו	23
20	והאר עינינו - ניגונו של הגה"ק ר' ברוך בער זצ"ל	זמירות יאמרו	24
21	עדב יקר אחסנתיה - ניגון עתיק בחצה"ק סלונים	זמירות יאמרו	24
22	ניגוני ריקוד לשבועות בחצה"ק מודז'ץ	זמירות יאמרו	25
23	ניגון לאמרי שאול ממודז'ץ זצ"ל	זמירות יאמרו	25
26	מבוא למדור מפענח נעלמים	מפענח נעלמים	26
24	ניגון גאליצאי עתיק	מפענח נעלמים	26
25	ניגון "כל מקדש"	מפענח נעלמים	26
27	אז שש מאות - נוסח המקובל לאמירת הפיוט	נעימות יתנו	27
28	פיוט קה קלי	פרדס הפיוטים והזמירות	28
26	מכתבים למערכת	מכתבים למערכת	31
35	כינור הפלאים - מאמר לזכרו של הרה"ח ר' אהרן גרינצווייג ז"ל	זכרון להולכים	35
28	אקדמות בגור	חצרותיו בתהלה	39

1

אהבה רבה - סאטמאר
הרה"ק הרבי
ר' הירש מרימנוב זי"ע

הגיש וערך: הרב שמואל קליינמאן

כמו שחדשו כמה מגננים לאחרונה, לסיים הפאל השני בפעם הראשון עם תנועה הנמשכת למעלה. כאן תשמעו (1:4) חבורת כלי זמר שרים אותו ברוב פאר, ותבחינו בסילוף של הפאל. הפאל השלישי מושר רק פעם אחת.

והנה לכם (1:5) הקלטה מיוחדת ישן נושן מעבודת הנענועים אצל הרה"ק מסאטמאר זי"ע הושענא רבה שנת תשס"ז לפ"ק, אפשר לשמוע מדי פעם את קולו בקודש של מרן זצ"ל, האזינו ושמע ותחי נפשכם ורוחכם.

הניגון ג"כ הושר בחצה"ק צאצאי הרה"ק ר' אליעזר מדזשיקוב זי"ע (שנסע רבות אל הרבי ר' הערש זי"ע, וקיבל ניגונים משם), כאן (1:6) תשמעו הניגון ע"י ר' לייזער אונגער ע"ה על אזמר בשבחין, אותו שמע בעיר ריישא מהרה"ק ר' אליהו מזאלין זי"ע (בן הרה"ק ר' נפתלי חיים זי"ע מצפת בנו הגדול של הרה"ק האמרי נועם מדזשיקוב זי"ע בן הרה"ק ר' אליעזר מדזשיקוב זי"ע) וכפי עדותו של ר' לייזער, הרה"ק מזאלין אמר שסבו ר' אליעזר'ל עוד ניגן אזמר בשבחין בניגון הזה. נוסח זה של הניגון כנראה הי' רגיל בגאליציע וישנן כמה שינויים בולטים מהנוסח הרגיל בסאטמאר, בפרט בפאל השלישי.

עם סגירת הגליון נתקבל בשמחה הקלטה נוספת (1:7) של הניגון בנוסח גאליציע, הקלטה זו הוקלטה באופן מיוחד למערכת עתיקין ע"י ידידנו ר' זאב (וועלוול) ווייסמאן הי"ו, מעיר "קענווי איילענד" שבענגלאנד. תשואות חן חן לו.

בליל יום כיפור שרו את ניגון יעלה תחנונו (כנ"ל), וכן בחג הסוכות על תפילת גשם ובחג הפסח על תפילת טל. ניגון אהבה רבה בנוסף לזה ששרו אותו בחג השבועות על ברכת אהבה

רבה בתפילה (כנ"ל) שרו אותו גם בליל יוה"כ על פיוט 'אמנם כן' וכן בהלל בחג הסוכות בעת הנענועים הג' (אנא ד')

לניגון יש 3 פאלן, הפאל הראשון מושר פעמיים שהן ארבע. סיום הפאל בכל פעם יורד חוץ מהפעם האחרון שאינו יורד רק לחצאין. (ישנן שני טעויות נפוצות, 1. שגם בפעם השני אינן יורדין כולו, כמו בפעם הרביעי. 2. גם בפעם הרביעי יורד כולו) הנה הניגון (1:1) מאלבום חסידישע אוצרות (תבחנו איך שגם בפעם השני אינן יורדין כולו, וכטעות 1 הנ"ל), וכאן (1:2) מושר בנעימות (אך בפאל הראשון גם בפעם הרביעי יורד כולו, וכטעות 2 הנ"ל). כאן הניגון (1:3) מסדרת אנעים זמירות ניגוני סאטמאר (רק מוזיק), מושר במדויק.

הפאל השני (הפאל הגבוה) חוזר על עצמו פעמיים בדיוק אותו דבר, ולא

בחצה"ק סיגוט וסאטמאר נוהגין לזמר בחג השבועות בתפילת שחרית בברכת אהבה רבה ניגון מיוחד שחיבר אותו הרה"ק ר' צבי הירש הכהן מרימנוב זי"ע. ניגון זה מעורר את הלב בכיסופין עזין בהשתוקקות גדולה ובגעגועין לאין ערוך. תפילה זו היתה נערכת אצל הצדיקים מסיגוט וסאטמאר בעבודה גדולה ונשגבה מאד.

הרה"ק הייטב לב מסיגוט זי"ע שהיה תלמידו של הרבי ר' הערש זי"ע הביא הניגון מבית רבו והתאימו לתפילת אהבה רבה. ובאמת אצל החסידים אותה שעה של 'אהבה רבה' היא השעה הנעלה והמרוממת ביותר מכל חג השבועות. וחקני החסידים אשר רק העלו על שפתם "די שבועות" דיגע אהבה רבה" מיד זלגו עיניהם דמעות מהתרגשות.

ואכן, עד היום הניגון מושר בחצה"ק סאטמאר בחג השבועות בהתעוררות גדולה ודבקות רבה, במיוחד בעת תפילת שחרית כשחוזרים על הניגון שלוש פעמים, ובכל פעם עולים לדרגה (טון) גבוה יותר (בפעם השלישי פעמים מתחילין עוד פעם הניגון עם דרגה נמוכה).

שלשה ניגונים ידועים ישנם בחצה"ק סאטמאר שתפסו בהם מקום מכובד וממקור קדוש יהלכון הרבי ר' הערש זי"ע, ואלו הן אשר נקבו בשמות: ניגון אהבה רבה, ניגון יעלה, וניגון בבואו מאדום. והם נקראים על שם עיקר קביעותם.

הרה"ק מסאטמאר זי"ע הקפיד לשיר בכל חג ומועד לכה"פ ניגון אחד מהר"ר הערש זי"ע. א. בראש השנה שרו את ניגון בבואו מאדום על 'ארשת שפתינו'.

2

ניגון ראזוואדאוו "שלום עליכם" פלאנמש / "מעין עולם הבא" סמיטשין ו"יאתי" בלאזשוב-שומר אמונים / "אהבה רבה" סאטמאר

הגיש וערך: הרב שמואל קליינמאן

הבלאזשובער) היו שרים ניגון זה על ויאתי (מפי הרה"ח ר' מרדכי בלום הי"ו ששימש וקיבל מזקני החסידים ומהם זקנו הרה"צ ר' ישראל ראזנצווייג זצ"ל).

כדאי להעיר בדרך אגב, שבשבת שחל בת"ב היו שרים בבלאזשוב על ויאתי בניגון ששרים שמחת תורה (עפ"י עדותו של הרה"ח ר' שלמה יהודא אינטראטער ז"ל).

הרה"ק מסאטמאר זי"ע הי' נוהג לכבד בשולחנו הטהור כליל שבועות את האחים הרה"ח ר' דוד צבי ור' משה קאהן ע"ה - שהיו חסידי פלאנטש לפני המלחמה - לשיר ניגון על אהבה רבה, והם שרו ניגון זה, ומאוד מצא חן בעיניו בהעלותו בזכרון את הימים בצל חותנו (בזו"ר) הרה"ק מפלאנטש זי"ע. ומאז נקבע ניגון זה על אהבה רבה בסעודת ליל יו"ט בחצה"ק סאטמאר.

הנה לפניכם כאן (2:1) הניגון איך שהוא מושר על מעין עולם הבא (כנ"ל בסטיטשין) ע"י הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאהל זצ"ל מלאנצוהט, מלא טעם מלא חן טעם זקני תלמידי חכמים חסידים - יין משובח ישן נושן מתוק מדבש ונופת צופים.

כאן (2:2) מתנגן הניגון בכלי זמר, והוא מסדרת אנעים זמירות - ניגוני סאטמאר אלכום 8.

ניגון זה יסודתו בהררי קודש והיו שרים אותו אצל הרה"ק ר' משה מראזוואדוו זי"ע, וקרוב לוודאי שהוא חיבר את הניגון. בניו הק' של הראזוואדוווער היו שרים את הניגון כל חד בעבודתו בקודש. בנו הרה"ק ר' אברהם חיים מפלאנטש זי"ע הי' שר ניגון זה על שלום עליכם מדי שבת בשבתו, ומכאן הניגון ידוע שהוא 'פלאנטשער ניגון'. בנו הרה"ק ר' איציקל סטיטשינער זי"ע הי' שר הניגון בשבתות מיוחדות על מעין עולם הבא, והרה"ח ר' יאשע ליפשיץ ע"ה שהי' מבאי ביתו סיפר שבשבת לפני חג השבועות הי' שר ניגון זה על שלום עליכם. [יתכן לומר, כהשערה בעלמא, שלכבוד שבת שלפני היאהרצייט של אביו הרה"ק מראזוואדאוו זי"ע שחל ביום י' סיון הי' שר מניגוניו, וא"כ לאו דוקא שבת לפני חג השבועות, רק שבמחצית השנים היאהרצייט חל באותו שבוע עם היו"ט, וכשיו"ט חל בשבת הרי לא שרו שום ניגונים חוץ מאשת חיל בניגון המיוחד ליו"ט, ולכן הקדים הניגון של אביו לשבת שלפני זה. ואם טעינו בהשערה זו נשמח לקבל ולתקן]

הרה"ק ר' אהרן ראטה זי"ע בעל 'שומר אמונים' הי' שר ניגון זה על ויאתי בסעודה שלישית (וכן נוהג בחצה"ק של צאצאיו עד היום). והוא קיבל את הניגון אצל רבו הרה"ק בעל צבי לצדיק מבלאזשוב זי"ע [שהי' חתנו של הרה"ק מראזוואדאוו זי"ע] ושם (אצל

אזי בשלישי

את מעמד מתן תורה שהקב"ה התגלה בענן כבודו לדבר עם ישראל עם קדושו - "מן השמים השמעם קולך, וגלית עליהם בערפלי טהר, גם כל העולם כולו חל מפניך, ובריות בראשית חרדו ממך, בהגלותך מלכנו על הר סיני ללמוד לעמך תורה ומצוות, ותשמיעם את הוד קולך, ודברות קדשך מלהבות אש, בקולות וברקים עליהם נגלית, ובקול שופר עליהם הופעת" - על כל משמעותיו, הן את גודל הפאר והכבוד שהיו במעמד הר סיני והן את גודל השמחה שהיה לבני ישראל עת קיבלו את התורה. ההמדובר ביצירה נדירה ביותר בעולם הנגינה במקהלות החסידים שכמעט ולא נמצא לה אח ורע הן ביפיה והן בצורת התבטאותה, וללא ספק הינה "גולת הכותרת" של ניגוני חג השבועות.

יצירת מופת זו התחבב ביותר על חסידי גאליצא וסביבותיה, שהיו משוררים אותה ברב התעוררות והתרגשות בעת עריכת השולח"ט של רבותיהם הק', עד שבמרוצת השנים נוצרו כמה וכמה שינויים בצליליה ובתנועותיה כפי המושר בחצר אחת מכפי המושר בחצר של חברתה, כשכל אחד משורר כפי התנועות הנהוגות והמוכרות אצלם. למותר לציין שגם

החזנים הגדולים לא טמנו ידם בצלחת, וגם הם שרו את היצירה הנפלאה הזאת כשכל אחד שר את תנועותיה וצליליה של יצירה זו כפי תכונותיו וכישרונותיו מאשר חנן לו השי"ת, כך שבסופו של דבר מצינו כמה וכמה ביצועים שונים של היצירה עם שינויים ותנועות שונות ביניהם.

שהיה משתעשע עם התורה יום יום עוד אלפיים שנה לפני בריאת העולם,

והקב"ה כביכול התייעץ עם התורה הק' בבריאת העולם, ולא נברא העולם אלא בשביל התורה. ובהמשך מתאר הפייטן את סדר הדורות מאדם הראשון ועד נח ואחריו האבות הק' שלכולם רצה הקב"ה לתת את התורה, אך מסיבות שונות לא נתרצית התורה לזה, עד שהקב"ה הוציא את ישראל ממצרים לתת להם את התורה, ובחודש השלישי לצאתם ממצרים באו למדבר סיני להר חורב ושם נצטוו במצוות הגבלה ופרישה וכו', עד שהגיע בוקרו של יום מתן תורה, שהפייטן מתחיל לתאר ענין מתן תורה בקטע "אזי בשלישי בהיות בקרו וכו'" - ענין גודל המעמד שהיה בעת מתן תורה, וממשיך "מתפארת הייתי ביום חתונתי" - תיאור שמחתה של התורה הק' בעצמה ביום נתינתה לישראל שהם ילמדו את התורה וישכילו להבין ולפרש עמקי סודותיה, ובסוף מסיים "ציר אמונים נתעלה בבחירים וכו'" - תיאור ענין גדלותו והתעלותו של משה רבינו ע"ה עת עלה להר סיני לקבל את התורה מהקב"ה ולהשמיע דברי התורה הק' לישראל (הפסקא "וישמחו כל העם" הינו הוספה מאוחרת שלא שייך במקור לפיוט זו כי אם לפיוט הקלירי של יום א' דשבועות אלפיים שנה" מתוך הקרובה "ארץ מטה").

היצירה "אזי בשלישי"

אחת היצירות המפוארות בעולם הנגינה של החסידות, הוא היצירה המיוחדת "אזי בשלישי". הניגון הוא לחן מורכב ומיוחד שיחד עם מילותיו מתאר באופן מפליא

אזי בשלישי בהיות בקרו. מלך במסבו הופיע ביקרו. רבותים אלפי שנאן משנני פארו. ויהי קולות וברקים והזריח אורו. קולו בכחו וקולו בהדרו. ורוח סערה עושה דברו. וענן כבד פסה על הרו. והצורים נתצו הרים בעקרו. הולך וחזק קול שופרו. חוצב להבות ארזים בשברו. קול ה' יחיל מדברו. וכלו אומר כבוד בפאר דברו:

מתפארת הייתי ביום חתונתי. הנה בא קצי והגיעה עתי. להודיע יפיי ולהגיד תפארת. יצא טבעי ותתעלה חפתי. ידעו הכל מה מלאכתי. צדק ומשפט בתוך נתיבתי. עמק חכמתי וסוד בינתי. יבינו שכרי ענשי ואזהרתי. ערך שלחני וסגר מסגרותי. תקון אצבעותי ורב פעלתי. כי עד עתה במרומים שכנתי. והיום באדם מתנות לקחת:

ציר אמונים נתעלה בבחירים. כצנת שלג ביום קצירים. חכם עלה לעיר גבורים. ויורד עז מבטחה להדורים. אמרים נעמים מפנינים יקרים. וקבלם מימין יוצר הרים. וצבאות קדש עונים ואומרים. טרם נשמע אנו שומרים. ושמענו מפיו עשרת הדברים. ופחדו ורעדו מרעמים פבירים. ופתחו וענו כל היצורים. ה' עז לעמו יתן ומשפטים ישרים:

וישמחו כל העם. בשמחת אמרי נעם. ונתמנה ציר רועם. ויד משה מן ההר אל העם:

הפיוט "אזי בשלישי"

הפיוטים "אזי בשלישי"- "מתפארת הייתי"- ציר אמונים" הם הקטעים האחרונים של פיוט ארוך המכונה בשם "סדר עולם", מתוך קרובת הקדושתא "אורח חיים מוסר תוכחת" לפייטן רבינו שמעון [הגדול] ב"ר יצחק ממגנצא, שמנהגנו לאומרו בשחרית יום ב' דשבועות (ולמנהג אשכנז המערבית ביום א' דשבועות).

בפיוט זו המתחיל "שעשוע יום יום" הפייטן מתאר "מפי התורה עצמה" ענין חביבותו של התורה אצל הקב"ה

המשך <<<

לפנינו חמש גרסאות של יצירה נפלאה זו:

1. (3:1) מתוך האלבום "שבחין אסדר" - כפי המושר בחצר באבוב. בביצוע מרהיב ביופיו וערב לאחזני כל שומעיו, עם הסולן ידידנו הרה"ח ר' פישל בייגעל הי"ו, (שהפיק את האלבום המפואר והואיל ברוב טובו להעניק לנו הרמן ורשותא להעלותו לכאן לטובת קוראי "עתיקין").

2. (3:2) שירתו של החזן יעקב האס.

3. (3:3) שירתו של החזן בן ציון מיללער.

4. (3:4) שירתו של החזן צבי לעוויןברין - המייחס את היצירה לר' ירוחם הקטן.

5. (3:5) מתוך האלבום "נעימות המלוכה" וויזניץ - בשירה זו רבו השינויים ביותר, וגם נשתנה עצם צורת שירת היצירה והקצב של הניגון, שינויים אלו מקורם אצל תלמידי הישיבה בוויזניצא - ואין המדובר ב"גירסא" אחרת של היצירה.

אדמו"ר בעל דברי שלמה מבאבוב זצ"ל כפי המקובל בידו סיפור נפלא בענין חיבורה של יצירה זו, שמחברו ר' בצלאל הגיע פעם מעירו אדעסא יצ"ו שבמדינת אוקריינא למדינת אונגארין בכדי לקנות ענבים עבור עשיית יין, ונזדמן לו ששהה בחג השבועות אצל הרה"ק בעל ישמח משה זיע"א באוהעל יצ"ו, והגם שלא היה ר' בצלאל בעל מגנן מ"מ ציווהו רבינו בעל ישמח משה לשיר, ואז חיבר יצירה נפלאה זו ע"פ כח הנגינה שהשפיע לו רבינו בעל ישמח משה, ומאז עלה ונתעלה להיות מגדולי החזנים והמלחינים בימיו (תהלה למשה החדש, עמ' צא; וכן הביא הגה"צ מוויטצען זצ"ל ברשימותיו בשם דודו בעל קדושת ציון מבאבוב זצוק"ל הי"ד, הובא בס' מפייהם ומפי כתבם עמ' רמ"ב).

(יש טועים לייחס את היצירה לבעל המגן הנודע ר' זידל ראזונער ז"ל, אך המדובר בטעות, בהיות שאין הדבר תואם ע"פ חשבון השנים, מאחר שהניגון כבר התפרסם עוד כשזידל היה ילד קטן - וכפי שנתברר הרי לר' זידל ראזונער אכן היו ג' ביצועים על "אזי בשלישי" אך כולם שונים לגמרי מיצירה זו).

מיהו המחבר של היצירה?

באשר למחברו של יצירה נפלאה זו, כבר נחלקו בזה חובבי ומומחי עולם הנגינה זה רבות בשנים, כשמחד גיסא יש מייחסים את היצירה לחזן הדגול ומלחין בחדס עליון ר' בצלאל שולזינגער ז"ל המכונה "ר' בצלאל אודעסער", ולעומתם יש המייחסים את היצירה לחזן הנודע והמלחין ר' ירוחם בלינדמאן ז"ל המכונה "ר' ירוחם הקטן". סברא נוספת היא שהיצירה אכן נתחברה ע"י ר' בצלאל, אך בהיות שר' ירוחם שהיה תלמידו של ר' בצלאל ומשורר במקהלתו, המשיך לשיר יצירה זו אחר פטירת רבו ר' בצלאל, על כן טעו ההמון בחושבם שהמדובר ביצירתו של ר' ירוחם עצמו, מה גם שיתכן שר' ירוחם ביצע וערך שנויים במבנה היצירה, על כן קראו היצירה על שמו, ולפי זה יובן גם מקורם של השינויים המהותיים בין הנוסחאות השונות של היצירה.

בחצר באבוב מייחסים את היצירה לר' בצלאל אודעסער ע"פ מה שסיפר

ר' בצלאל היה יהודי יר"ש, בעל מידות טובות ונוח לבריות, בר אוריין וידוע ספר, והסתופף בצל צדיקי דורו, ועל צבאם הרה"ק ר' מאיר'ל מפרעמישלאן, הרה"ק בעל ישמח משה מאוהעל, והרה"ק ר' משה מסאווראן זיע"א, ואף את יצירותיו יסד ברוח זו. בסוף שנותיו עלה לארץ ישראל והשתקע בעיה"ק ירושלים תובב"א שם שימש כחזן בביהכ"נ תפארת ישראל המכונה "ניסן בק שוהל" בעיר העתיקה ת"ו, ושם הלך לעולמו זקן ושבע ימים בהיותו קרוב לבן מאה שנים, ומנו"כ בהר הזיתים.

החזן ר' בצלאל אודעסער - ר' בצלאל שולזינגר המכונה "בצלאל אודעסער" נולד בעיר אומאן באוקריינא בשנת תקל"ט, ומגיל ל"ו שימש כחזן של ה"שטאט שוהל" הגדול בעיר אודעסא יצ"ו שם חי ופעל משך רוב שנותיו. ר' בצלאל היה מאבות החזנות ומגדולי וגאוני המוזיקה היהודית לדורותיה, על אף שלא ידע "הארמאניע" מהי וגם "נאטן" (תווים) לא היו נהירין לו, ומעודו לא למד את חוקי הנגינה ודקדוקיה, עם כל זאת יצירותיו הנפלאים שמשו כמונחי יסוד לכל החזנים והמזמרים באותה תקופה ולאחריה.

שבת יינתנו לאשה אלמנה כנדוניה לבתה הבכירה.

בשעת התפילה היה מתחנן לפני יוצרו, לא בטענות ובתביעות אלא במענה רך בתחינה ובבקשה. נעימת החזן היו העיקר ובהן יצק את רוחו ונשמתו ואילו זמרת המקהלה לא באה אלא לשם נוי כדי לשפר את התפילה ולפארה. זמרתו הייתה מלאה התלהבות ודבקות, יצאה מלב קרוע, נשבר ונדכא מצרות עמו, בצניעות ובנעימות.

זכה לשיבה טוב ונפטר בשנת תרמ"ה, וזכה להשאיר אחרייו ברכה מנגינות רבות מהלחנותיו שנכתבו לחזן ולמקהלה, ולמרות שיצירותיו מעולם לא הודפסו, עם כל זאת עברו מחזן אחד למשנהו וכך זכו לפרסום רב.

החזן ר' ירוחם בלינדמאן המכונה "ר' ירוחם הקטן" בהיות קצר קומה, נולד בשנת תקנ"ח ובצעירותו היה חבר במקהלתו של ר' בצלאל אודעסער. מאוחר יותר שימש כחזן בערים בארדיטשוב, טארנאפאל, קישינב ועוד יצ"ו. היה נחשב מגדולי החזנים בדורו ומורם של גדולי החזנים בדור שלאחר מכן.

ר' ירוחם היה בעל מידות נאות, למדן המעורר יראת כבוד בלב יודעיו. מראהו החיצוני, תווי פניו העדינים חקנו הארוך והלבן הביעו אצילות ונעימות, חסידות וגאון רוח. היה נוח לכל, בעל נפש ומוגז טוב, רוח הבריות ורוח המקום נוחה הימנו. רוחו הנדיבה הצטיינה במעשים של צדקה וחסד כצדיק גמור, כמו אותה שבת כשנשכר להתפלל בתנאי שהכנסות אותה

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמר

4

אקדמות שירין

הרב פנחס ביכלר
מנצח מקהלת "מלכות"

המאמר התפרסם בשעתו בגיליון התורני של "המבשר" -
נעת הואיל בטובו ידידנו הנכבד לפרסמו שוב,
בתוס' אפשרות של שמיעת הניגונים

ניגון ה"אקדמות" העממי היה לאחד מאבני היסוד בנוסחאות התפילה בעם היהודי • הוא חובר לפני כחמש מאות שנה והתקבל בחיבה יתירה כמעט בכל תפוצות ישראל • בפולין נפוץ המנהג לנגן יצירה מרשימה ל"אקדמות" ויצירות מרהיבות רבות חוברו עד היום ע"י מלחיני החצרות • על המלחין האגדי לבית גור שמנה את שנות חייו לפי ה"אקדמות" שחיבר; על 'אופרת האקדמות' של מודז'ץ שרק חציה מושר; על יצירות אלכסנדר האבודות ועל "ניגון המדרש" של האדמו"ר ר' יוסף מאמשינוב ז"ע • בבכי תרי ותלת

כשהכל מוכנים ומזומנים לקריאת "עשרת הדברות", נשמעת אותה נעימה המלווה את פרקי ה"אקדמות", נעימה שהפכה להיות חלק בלתי נפרד ממילות החיבור, ובכלל, לחלק מההווה הקדוש והמיוחד של חג מתן תורתנו.

הניגון העממי
הקדום על
אקדמות

הנעימה מורכבת משני מוטיבים קצרים בלבד, שמשמשים כשאלה ותשובה. המוטיבים מכילים משקל שווה, כשהמוטיב השני - המשיב,

מתגלגל כלפי מטה ויוצר מעין דחף לעלות שוב מעלה, לפעם הבאה. וכך חוזרים שוב לתחילת הנעימה ומשננים אותה עשרות פעמים שוב ושוב (מושג די נדיר בנוסח האשכנזי, לעומת הנוסחאות המזרחיות

שירה זו לימוד של חיבה וכבוד בבתי האולפנא בפרוס חג השבועות... בניגון המקובל אשר מסתורין ספוגים ריח שדה וסוף עולים ממנו..."

כך מקדים ומתאר סופר הנגינה הוותיק, מאיר שמעון גשורי ז"ל את נעימת ה"אקדמות", בהעלותו עלי כתב את תולדותיה ומקורותיה.

הכנה למתן תורה

אכן, יחידה ומיוחדת היא הנעימה הנוסטלגית הזו, הנשמעת אחת בשנה טרם קריאת התורה של חג השבועות. אחרי לילה ארוך של לימוד התורה ובסיום תפילת שחרית של יום טוב,

"...נשתמר בניגון זה שריד מנגינה עתיקה של היהודים וממנו נשמעת בת קול מלאת הוד של מעלה. הניגון מצדד את האוזן בטון הנשגב, ברוח של נצח הנושבת הימנו, וצליליו חיים ורעננים גם עתה... עובדה היא שמלבד היופי ההרמוני והפיוטי יש לו לניגון זה עוד חשיבות, שהוא לא לבד מזמר ומנגן אלא אף מרצה ולוחש באוזנינו אגדות מסורות משנות קדם. החיבור בין הניגון ומילות הפיוט עולה יפה. התוכן המילולי שופע שירה, ואם הוא נעשה לשם דבר בניגוני החגים, הרי חלק הימנו יש לזקוף לזכות הפיוט המלא תוכן נעלה..."

"...כי נתחבבה נעימת "אקדמות" בתפוצות רבות, ולא רק גדולים אלא גם קטנים נהגו סלסול בה ודורות רבים היתה

תמיד לכל הפחות לעשרים דקות, ולעתים הן אף אורכות כחצי שעה ומעלה!

עובדה זו נובעת ככל הנראה גם מהיחס המיוחד בחצר גור לחג השבועות - זמן מתן התורה, שהוא גם זמן ההתקבצות הגדולה והחשובה ביותר של חסידי גור בצל רבם במהלך השנה, דבר שבא לידי ביטוי גם בהכנה הרוחנית המיוחדת השוררת לקראת החג בקרב החסידים מגדול ועד קטן. ובמקביל, כאמור, גם חלק השירה והזמרה נוטל חלק בראש בעיצומו של החג, המלווים בקול רינה את מתן התורה בכל שנה מחדש. כך, היצירה המפוארת ביותר מכל יצירות מעגל השנה המתחדשות בחצר הקודש, מושרת בשיאו של החג, עת שעומדים לקרוא בתורה את "עשרת הדברות" ואת נתינתן מסיני.

ומפני שעל יצירת ה"אקדמות" להיות הקומפוזיציה המרהיבה ביותר מכל יצירות מעגל השנה, היה זה תמיד אתגר מיוחד למלחיני חצר גור, ליצור בכל שנה מחדש יצירה שתענה על הדרישות ועל הציפיות, הן בכמות - היינו אורך היצירה - והן באיכות. ביצירה זו היו המלחינים מפליאים את כוחם ויכולתם המוזיקאלית ביתר שאת וביתר עוז, שוזרים בה סולמות שונים ומורכבים, מודולציות ומעברי טונים עשירים מאין כמותם.

כך מסופר על המלחין האגדי לבית גור, הרה"ח ר' קלמן יונה ארליך ז"ל, שהיה מונה את שנות חייו ומפעליו לפי יצירות ה"אקדמות" שחיבר בשנת תר"צ הוא סיכם כשלושים שנות הלחנת "אקדמות!" ואחריהן הוסיף להלחין עוד מספר שנים עד פטירתו.

כאן (4:2) תשמעו ניגון אקדמות לר' **יענקל תלמוד** ע"ה משנת תש"ט, שהושר שוב בשנת תשס"ו. (להלן תקראו גם מאמרו המאלף של ידידנו הרה"ח ר' אליעזר מאיר חמניצקי הי"ו על תיאור שירת ניגוני האקדמות בבית המדרש בגור).

הכל צופים ל"אקדמות"

מסופר שיצירותיו של ר' קלמן יונה היו לשם דבר בפולין כולה, ובהתקרב חג השבועות הכל היו מצפים ל"אקדמות" השנתי שיפציע בבית המדרש של גור. זקני חסידי גור סיפרו שמלבד אלפי חסידי גור שהיו מגיעים לשבות בצל האדמו"רים

דלעיל, אך למקום של כבוד זכתה תמיד, מאז ועד היום "קומפוזיצית האקדמות" - היצירה המפוארת והמרהיבה ביותר אותה מזמרים על פרקי ה"אקדמות" או על חלק מהם. הנהגות שונות וניגונים שונים קיימים בחצרות פולין החסידיות מסביב ליצירות אלו של ה"אקדמות", ואנו, לקראת חג השבועות נצא יחדיו למסע בין החצרות להתבונן מקרוב באותן יצירות מובחרות.

מ מ ל כ ת
ה"אקדמות"
ספק חצר גור
הן מבחינת
היצירות והן
כפי שנראה בהמשך. באוצר הנגינה הפורה של בית גור קיימות יצירות רבות ביותר על ה"אקדמות". בטרם נבואה אל היכל הנגינה הגוראי נקדים, כי בחצר גור ישנו סדר קבוע על פיו מלחינים ומחדשים ניגונים מדי שנה בשנה. סך הניגונים שאמורים מלחיני החצר לחבר מדי שנה עומד על לא פחות מעשרים ניגונים חדשים! זאת מלבד ניגונים שמלחינים לקראת אירועים מיוחדים ושמוחת בחצר המלכות.

עשרים הניגונים מתחלקים כדלהלן: 12 ניגונים לימים הנוראים - מה שכולל בין היתר יצירה ל"במוצאי מנוחה" של פרקי הסליחות הראשונים במוצאי שבת, יצירה ל"היה עם פיפיות" לתפילות המוספין של ראש השנה ויום כיפור, ניגונים ל"יהא שלמא" - קדיש, "אין קצבה", "ויאתיו", "זכרנו לחיים" ועוד; ניגון אחד מתוך עשרים הניגונים מוקדש לימי הפורים על "שושנת יעקב"; ושבעה הניגונים הנותרים מיועדים לחג השבועות, ואותם מחברים על הקטעים הבאים: "יהא שלמא", "א-ל-מלך" (מתוך "שתבח") וקדיש שבתפילת שחרית, "הודו לה'", "אנא ה'" (בהלל), שני ניגונים על "לכה דודי" ו"א-ל אדון", אותם מתחילים לומר משבועות ואילך.

וגולת הכותרת - הקומפוזיציה הענקית אותה מזמרים ל"אקדמות". כאמור, מתוך עשרים הניגונים האלו היצירה הגדולה, הארוכה והמורכבת מכולן היא זו של "אקדמות". ולשם המחשה: אורכם של ניגוני "זכרנו לחיים" מגיע לכ 6-7 דקות, אורך ניגוני "אין קצבה" ו"ויאתיו" מגיע לכ 4-5 דקות, היצירות של "היה עם פיפיות" מגיעות לכ 10-15 דקות - ולעומתן, אורכן של היצירות המושרות ל"אקדמות" מגיע

בהן מקובל לחזור על אותו מוטיב פעם אחר פעם).

כאן (4:1) תשמעו זאת בנגינת נגן הקלרינט הנודע, ר' משה-מוסא ברלין, אשר כבר כשישים שנה זוכה הוא לנגן בקביעות בל"ג בעומר בהילולת הרשב"י בחצר המערה במירון, כאשר גם את הנעימה הזאת מנגנים שם כהכנה לחג מתן תורה.

מוסא ברלין במירון (JDN)

זהותו של מחבר הנעימה אינה ידועה, וכך גם התקופה המדויקת בה היא חוברת נעלמה מאתנו, אך לפי ההשערות מקורה מזמן המהרי"ל זי"ע שחי לפני כחמש מאות שנה, אז חוברו רוב הנוסחאות המקובלות כיום לתפילות השבתות והמועדים (נוסחאות כמו חזרת הש"ץ, קטעי תפילת שחרית של שבת, "יעמוד" ו"מי שברך" של קריאת התורה, נוסח תפילות הימים הנוראים, נוסח תפילת "הלל" וכדומה).

נקודה מעניינת ניתנת לציון, שככל הנראה עקב היות הנעימה הזו משמשת כהכנה לקראת מתן תורה וקריאת "עשרת הדברות", היא 'הושאלה' מכאן גם ל"רשות לחתן תורה" ו"רשות לחתן בראשית" הנאמרים בחג שמחת תורה: לקראת סיום התורה היא מלווה את אמירת ה"רשות לחתן תורה" ולקראת התחלתה מחדש מנגנים עמה את ה"רשות לחתן בראשית".

למען האמת, הנעימה וחלקים ממנה 'הושאלו' גם למחזות נוספים, למשל, בנוסח הקידוש של יו"ט היא מנוגנת בקהילות רבות על המילים "כי בנו בחרת ואותנו קידשת" וכן על ברכת "שהחיינו", וכן יש המשתמשים במוטיבים שלה באמירת "הגדה של פסח" ועוד.

שבעה ניגונים לשבועות

בחצרות פולין היתה הנהגה אחרת מקדמת דנא, זה מאות שנים. אמנם בחלק מהן השתמשו למחצה, לשליש ולרביע בנוסח המקובל ובנעימה המוכרת

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמרו

בעל ה"דברי ישראל" זי"ע שכתב על יצירה זו: "ניגון אקדמות שקורין אופרה..." יצוין שמפני אורכה ומורכבותה של היצירה, היא מושרת רק בחציה כשהצעירים מבין החסידים אינם מכירים כלל את חציה השני. היצירה מושרת טרם אמירת ה"אקדמות", לעומת חצר גור שם מושרת יצירת ה"אקדמות" תוך כדי אמירת פרקי ה"אקדמות" ע"י הבעל קורא. בסיום שירת היצירה, המנהג במודז'ץ שכ"ק מרן האדמו"ר שליט"א משמש כש"ץ באמירת ה"אקדמות" כמנהג אבותיו.

הנה לפניכם (4:3) הקלטה נדירה של הרבי בעל האמרי אש מתוך טיש יאהרציט של הסבא קדישא הרה"ק ר' שמואל אלי' מזוואלין כ"ו אייר תשל"ה, יצוין שזוהי ההקלטה היחידה, בה הניגון מושר במלואו ועל מכונו, כפי שהאמרי אש שמע את הניגון מהדברי ישראל. והנה גם (4:4) של הניגון מפי רב"צ שנקר ז"ל. כאן תשמעו (4:5) את המחצית הראשונה מושר בשולח"ט אצל כ"ק האדמו"ר ממודז'ץ שליט"א ביומא דהילולא של מרן הדברי ישראל דהאי שתא. והנה הקלטה נוספת (4:6) של המחצית הראשונה בביצוע מקהלת "נרננה" מתוך האלבומים "די וועלט זינגט מודז'ץ".

הרה"ח ר' יהודה מקובר ז"ל
צילום: bracci

לחצר אלכסנדר ניגון

מיוחד שמושר ל"אקדמות". היצירה היא פרי הגותו של מלחין חצר אלכסנדר הרה"ח ר' יהודה מקובר (הי"ו) ז"ל והיא מושרת רק על קטעי ה"אקדמות" הראשונים המסודרים לפי סדר הא"ב. הקטעים הבאים המסודרים על פי שמו של מחבר ה"אקדמות" נאמרים בנעימה העממית עליה הרחבנו בתחילת מאמרנו.

ניגון אקדמות
באלכסנדר

כאן (4:7) תוכלו לשמוע את ניגונו של הרב מקובר מושר ע"י בעלי המנגנים מחסידי ר' אהרן לנציצקי שיחי' ורעו ר' יצחק מנחם מושקוביץ שיחי'

ר' יענקל' נפטר בשנת תשכ"ד ומאז פסקה למשך שנים רבות הלחנת היצירות ל"אקדמות". מאז החל מושג חדש של חידוש יצירות עתיקות, כשבמקום להלחין יצירות חדשות, חידשו מדי שנה יצירות נשכחות שהולחנו לפני שנים רבות.

בשנת תש"ס, לאחר שלושים וחמש שנים בהן לא הולחנו יצירות חדשות, הולחנה לראשונה שוב יצירה ל"אקדמות" ע"י מלחין חצר גור ר' מנחם אירנשטיין הי"ו ומאז, בחלק מהשנים אכן מלחינים יצירות חדשות ובחלקן מחדשים יצירות "אקדמות" שנשכחו. כיום, יצירת ה"אקדמות" מושרת ע"י ה'קאפלעי' המפוארת של חצר גור כשהקהל מצטרף בזמזום חרישי לשירה.

ניגון עליה וירידה

ניגון אקדמות
לדברי ישראל
ממודז'ץ

בחצר מודז'ץ, ממלכת הנגינה החסידית, לא מלחינים יצירות חדשות ל"אקדמות" אלא מזמרים זה שנים רבות את

הקומפוזיציה המרהיבה של בעל ה"דברי ישראל" ממודז'ץ זי"ע. ליצירה זו אופי

מרן הדברי ישראל זי"ע
קרדיט: היכל בשיירי זמרה מודז'ץ

מלכותי ומרשים במיוחד שתואם את התכונה וההתרגשות למעמד המרומם והמפואר של קבלת התורה.

היצירה מכונה במודז'ץ בשם "אופרה", זאת מפני שכך נמצא פעם בכתביו של

בחג השבועות, היו מגיעים המונים שלא נמנו על אנ"ש - רק כדי לשמוע את שירת ה"אקדמות" החדשה בפעם הראשונה בה תושר ברוב פאר והדר על ידי ה'קאפלעי'. עוד רבים ממלחיני חצר גור היו נוטלים חלק בהלחנת היצירות ל"אקדמות". בין המלחינים הנודעים לבית גור: הרה"ח ר' הירש פרצובר ז"ל, ר' זלמן טוטין ז"ל, ר' ישראל משה עקשטיין ז"ל, ר' יוסל'ה חנצ'ינר ז"ל, ר' לייבל מאירס ז"ל, ר' ישראל סבינר ז"ל, ר' אלחנן קמינר ז"ל ועוד.

לאחר השואה נטל לידי את מלאכת

ר' יענקל' תלמוד ע"ה בחזרות עם המקהלה

הלחנת ה"אקדמות", כמו את שאר הניגונים והיצירות, גדול מלחיני חצר גור הרה"ח ר' יענקל'.

ר' יענקל' תלמוד ז"ל החל את מפעלו המוזיקאלי בגור עוד בטרם פרוץ מלחמת העולם השנייה, אז שימש בתפקידו יחד עם עוד מספר מלחינים שחיו בתקופה ההיא. לאחר המלחמה נותר הוא המלחין היחיד שעשה את מלאכתו בצורה מפליאה כשמאוצרו שפעו כמעין הנובע במהלך השנים למעלה מאלף (!) יצירות וניגונים, קומפוזיציות ומארשים, ניגוני ריקוד וניגוני ערש שכבשו את העולם היהודי על כל חוגיו. ניגוניו פרצו גם מחוץ לגבולות הדת והתחבבו גם על ציבורים שאינם שומרי תורה ומצוות, שם היו מכנים אותו: "מוצרט של החסידים"...

אין כאן המקום להאריך בתולדותיו של ר' יענקל', בכשרונו המוזיקאלי הנדיר וביצירותיו המרהיבות, אך בהתייחס רק להלחנת יצירות ה"אקדמות", הרי שסך יצירותיו שחיבר במהלך השנים ל"אקדמות" נע על לא פחות משלושים יצירות!

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמר

האלוקים" קודם קריאת התורה של חג השבועות, וכשהגיע לסוף דברי המדרש שמסתיימים במילים "עלה בענן וירד בענן" היה לו ניגון מיוחד, תנועת עליה במילים "עלה בענן" וירידה ב"ירד בענן" ומכאן היה עובר מיד לניגון הבא - ניגון ה"אקדמות" המקובל.

תודתנו לר' דוד לנציצקי הי"ו, ר' יצחק קרימלובסקי הי"ו, ר' סעדיה גרינפלד הי"ו, ר' לייבוש פראנד מארה"ב ור' מנחם קאליש הי"ו. תודה מיוחדת לידידנו החפץ בעילום שמו מירושלים על העזרה הרבה והעמידה לימינו בכל עת.

גם בוורקא ובנותיה מזמרים מדי שנה ב"אקדמות". כיום מזמרים בחצר

אמשינוב שמגזע וורקא, ניגון על קטעי ה"אקדמות" הראשונים. הניגון מושר עד לסיומו וכשהוא מסתיים עוברים לומר את שאר הקטעים בנוסח הרגיל. כאן (4:8) תוכלו לשמוע את הניגון מנוגן ע"י ר' מאיר פלדמן הי"ו מחסידי אמשינוב.

בכתבי הנהגות צדיקי בית וורקא מובא שהאדמו"ר ר' יוסף מאמשינוב ז"ע היה יושב ללמוד את המדרש "ומשה עלה אל

בשיחתנו עם בעלי המנגנים מחצר אלכסנדר הם אומרים כי על פי ההשערות המקובלות היו לפני מלחמת העולם ניגונים רבים שחוברו ל"אקדמות" אך חבל על דאבדין וכולם נשכחו.

המנהג באלכסנדר הוא שהבעל קורא משמש כש"ץ באמירת ה"אקדמות". שנים אחדות היה כ"ק מרן אדמו"ר מאלכסנדר זצוק"ל נעמד בסמוך לבימה בעת אמירת ה"אקדמות" אך כיום כ"ק מרן האדמו"ר שליט"א עומד במקומו.

"אקדמות" עם שמונים מנגנים!

מעמד שירת ה"אקדמות" בצילו של בעל ה"תפארת שלמה" מראדומסק זי"ע

מאלה האדוקים בהר"ש זצ"ל היו החזן מלודז' המכונה ר' לייזערקע ז"ל והחזן ר' אביש מאיר ז"ל מקראקא, והמה גם היו הסוכנים הראשיים לניגוני ראדומסק וכו'. על שולחנו ניגנו גדולי תופשי הכינור אשר ביהודי פולין בימים ההם, בהוצאותיהם נסעו כולם לראדומסק להרבי זצ"ל ולא חפצו לקבל שכר, וכולם דבקו בהרבי ובין חסידי הרבי נמנו...

ועתה נחזור לחג השבועות: המנהג בבית ראדומסק היה שש"ק האדמו"רים, שהיו כהנים, היו עולים לתורה בחג השבועות ל"כהן" וממילא היו עומדים בבימה בעת אמירת ה"אקדמות". כאמור, ניגונים רבים חיבר רבנו לפיוט ה"אקדמות" ואותם היה מזמר בעצמו בשעה זו שעלה לתורה ל"כהן". סביבו עמדו המשרורים שזימרו עמו את ניגון ה"אקדמות", כשחיל, רעדה והתרגשות נעלית אופפת את קהל ההמונים שבאו במיוחד לחזות במעמד נשגב ועילאי זה.

מסופר שפעם אחת נסע רבנו להסתופף בצילו של הרה"ק מקחמיר זי"ע בחג השבועות. רבנו כווד לשיר את ה"אקדמות" כשסביבו עומדים שמונים בעלי מנגנים, וביניהם הרה"ק רבי שמואל אליהו מזוואלין זי"ע בנו של הרה"ק מקחמיר זי"ע. לימים סיפרו החסידים שנכחו שם, שמי שלא נכח בחג שבועות זה לא ראה שבועות מימיו! שנים רבות היו זקני חסידי ראדומסק מראים באצבע על הזקנים שזכו להיות מאותם מנגנים.

(הערת המערכת: לצערנו, גם אחרי חיפושים רבים לא הצלחנו למצוא ידיעה על ניגון זה: "ניגון אקדמות לתפארת שלמה מראדאמסק". אם אי מי מהקוראים יודע על קיומו, יואיל נא בטובו להודיענו ולזכות בזה את עם ישראל).

(פרק סחורתך) שהבאת מעיר לודז'. והלך ר' טוביה לקרוא לו איזה בחורים היודעים לנגן, ובא עמם לחדר ה"תפארת שלמה" והתחילו לנגן הניגונים אשר למד בלודז', ובתוך הדיבורים אמר ה"תפארת שלמה" זצ"ל להרב הגאון מפיעטרקוב ז"ל: 'תאמין לי שאצלי הוא חיוב לנגן ניגון על ימים נוראים כמו איש יהודי שמחויב ליטול אתרוג ולולב בחג הסוכות!'

וכך מובא שם עוד אודות קולו הערב של רבנו, בח"ב אות י"ט: "קולו של הר"ש ז"ל (רבנו) היה דק וגבוה ונעים מאד וכו'. בקולו הערב, הרך הה"צ הר"ש זצ"ל - לבות השומעים, ובכלל היה אוהב נגן מאד. תפילתו לפני התיבה נהג בנשיאות כאחד מן החזנים הקודמים, בחירי המנגנים מן הבעלי-בתים ומן החסידים השונים נהרו אליו לשמוע תפילתו וכיון שבאו אליו דבקו בו וקיבלו מרותו.

לפני ימים הנוראים סידר הר"ש זצ"ל את תפילותיו בקהל חסידי משורריו, על כל אחד מן החסידים היה כעין חוב מוסרי ללכת אל החזן דמותא ללמוד ממנו ממיטב זמירותיו, ודקדקו עם הניגונים כחוט השערה שלא יאבד שום הגה קל מן הניגון וכו', ואחרי אשר למדו היטב ניגונים אחדים התאספו בכל יומא דפגרא בבית אחד מהם לזמר את הניגונים במקולה ואחר נסעו לראדומסק עם סחורתם המנופה והנקה ושמה סידרו את הניגונים מחדש לאוזני הה"צ הר"ש זצ"ל והמלאכה נשלמה וכו'.

מדאגה בדבר פן יתשלחו החסידים בביתם מלמלא חובם זה, שלח הרבי ר"ש זצ"ל ללודז' בכל שנה, כשישה שבועות לפני ימים הנוראים, שני שליחים אשר יפקחו על עבודתם. גם חזנים רבים מן הנבחרים בימים ההם - נמנו בין האדוקים והמחזיקים בראדומסק.

חג השבועות בצילו של בעל ה"תפארת שלמה" מראדומסק זי"ע היה לשם דבר בעולם החסידות כולו. ההתקבצות הגדולה

ביותר במהלך השנה בחצר ראדומסק היתה בחג השבועות, אז היו נוהרים המונים לשהות במחיצתו. שיאו של החג היה עת שרבנו היה מנגן את ניגוני ה"אקדמות" שחיבר, יחד עם משרורי החצר, כפי שנראה בהמשך.

תחילה נקדים, כי כידוע ומקובל, חלק הנגינה במשנתו של בעל ה"תפארת שלמה" נודע לשם ולתפארת. רבנו ניחן בחוש נגינה מופלא וחיבר בעצמו ניגונים רבים. כמו"כ נודע רבנו בתפילותיו מרקיעות השחקים כשהיה עובר לפני התיבה בשבתות ובמועדים.

בבואה לכך אנו מוצאים בכתביו של נכדו, הגה"ק ממלאווא זצ"ל בספרו "אהל שלמה" ח"א אות מ"ה ח"ל: "כנודע שהיה (רבנו) ה"תפארת שלמה" מנגן הפלא ופלא, והרבה אנשים באו אליו במכוון לשמוע קול ניגונו הנפלא ותפילתו הקדושה בימים הנוראים. ופעם אחת היה אצל רבו הרה"ק רבי מאיר מאפטא זצ"ל (בעל ה'אור לשמים), וכיבדו רבו בזמר בשבת קודש, וכאשר שמיע הרה"ק מ קול ניגונו הנפלא התענג מאד ואמר לבנו הה"צ מו"ה פנחס, תדע שהאברך הזה בשעה שמזמר, שם הו"ה על לשונו והוא מזמר כמו קול כנפי הכרוכים ברקיע..."

עוד מובא שם אודות מעלת הנגינה במשנתו של ה"תפארת שלמה" בח"ב אות א': "היה לו לרבנו ה"תפארת שלמה" משמש ושמו ר' טוביה, והיה רבנו שולח אותו לעיר לודז' אצל ר' לייזערקע חזן ז"ל ללמוד ממנו ניגונים חדשים על ימים נוראים. פעם אחת הגיע ר' טוביה מלודז', והיה אז אצל רבנו הרה"ק מפיעטרקוב ז"ל, ואמר לו רבנו בזה"ל: 'טוביה, פאק אויס די סחורה

5

ויהי בנסוע - בריך שמים החזן ר' יעקב שמואל מאראגאבסקי ז"ל המכונה "ר' זיידל ראזנער"

טרם נגש אל הניגון נקדים ונאמר, מן הראוי שעל החזן המהולל ר' יעקב שמואל מאראגאבסקי ז"ל צריכים לערוך מאמר ארוך ומיוחד אודותיו, תולדותיו ויצירותיו הנפלאות, קירבתו המיוחדת אצל הצדיקים הגדולים בימיו. ובעזרת השם יתברך הטוב והמטיב ואם ירצה ויזמין לנו את שעת הכושר, נסיף מדור (אפטיילונג) מיוחד שיעסוק בתולדותיהם של אלו שחיברו לנו את ה'עתיקין', דהיינו שליחי הציבור ומחברי הניגונים אשר שימשו אצל קהילות מפוארות בישראל ובמיוחד אלו ששימשו את הצדיקים הגדולים ז"ע בימיהם והשפעתם נמשכת עלינו עד היום. בלי ספק שהחזן ר' יעקב שמואל ז"ל יהא לו מקום מכובד מאד בין הגדולים במדור ההוא בע"ה.

ומעתה נקראנו בשם כינויו 'ר' זיידל ראזנער' כי כך הוא נקרא וידוע לכל ובפי כל (ולא נעסוק כאן בטעם מדוע כינוהו כך).

שהיה בילדותו בחבורת המשוררים אצל ר' זיידל (בעיר טארנא), ה"ה הרה"ח ר' איטשע שטראם ז"ל מבאבוב, שמעו נא איך הוא שר את הניגון! ההקלטה היא אמנם ישנה ולא כ"כ ברורה, בנוסף חסר חלקים מהניגון מחמת שכמו שכתבנו לעיל שהניגון בנוי בכמה רבדים לצורך חזן ומשוררים המלווים, וכך נכתבו באמת הנאטן, ובנוסף יתכן שמחמת האריכות קיצור מעט - אבל עכ"ז שווה לשמוע ולהאזין

יצירה (קאמפאזיציע) זו 'ויהי בנסוע הארון' הנמשכת עד סיום 'ברוך שמים' יצירה נפלאה היא עד מאד, מורכבת ובנויה במהלך מיוחד כל פאל ופאל, מיועד לחזן העומד לפני התיבה המלווה בחבורת משוררים המוסיפים ציצים ופרחים ברוב פאר והדר.

יצירה זו כמו שאר יצירותיו יש בה גאונות ועמקות אך גם רגש וחמימות תחנונים והודיה, וכשם שהוא גופ' היה חזן ומשורר גדול אך גם יהודי ירא שמים מתנהג בדרכי החסידות, כך גם יצירותיו בנויים כך. מצד אחד כולו אומר הוד והדר פילפול וחדוש המדהים לב שומעם, ומצד שני אמירה רכה ותחנונים תפילה ובקשה ואפילו בכייה.

יצירה זו זכתה לבוא לפני המלך מאן מלכי רבנן הרה"ק בעל אהבת ישראל ז"ע, והוא חיבבו מאד (ועל קירבתו של ר' זיידל לאהבת ישראל ושאר יצירותיו שהוא היה שר לפניו - בע"ה בהזדמנות כנ"ל).

וסיפר הרה"ק בעל אמרי חיים ז"ע שפעם באחד הימים שלפני חג הפסח בהיות בבוקר ור' זיידל נסע עם חבורת משורריו

וכאן (5:2) מובא לפניכם הקלטה של יצירה זו, הקלטה מיוחדת במינו - במיוחד עבור מערכת עתיקין, ע"י הרה"ח ר' אלימלך צוויבל הי"ו, מתוך הנאטן (תווים) בדקדוק גדול ובכשרון רב, כדרכו. תוכלו להתענג על שירתו הנפלאה וליוויו - תענוג של ממש!

כאן (5:3) תוכלו להאזין לשירתו של הרה"ח ר' קלמן שטעקל שילאו"ט תלמיד חביב אצל ה'אמרי חיים' ז"ע, וכאן (5:4) מובא לפניכם הקלטה של מקהלת וויזשניץ בניצוחו של הרה"ח ר' יצחק אונגאר שילאו"ט - בעל המנגן ובעל מחבר מאות ניגונים בעלי רגש קודש וחן מיוחד.

ראוי להעיר, שהגירסא איך שמנגנים את היצירה בוויזשניץ שונה היא מגירסת המקור, ובבואה אל הקודש בהיכלא דמלכא קיבלה את טעמה וריחה מבית וויזשניץ - ומפני חיבת הקודש אנו מביאים גם גירסא זו, גירסת וויזשניץ.

לאיזה עיר ועצר בדרכו בעיר וויזשניץ להתפלל שחרית, ואותו היום יום הקריאה היה. התפלל ר' זיידל תפילת שחרית יחד עם 'האהבת ישראל' ז"ע, ויהי בהגיע הציבור לקריאת התורה כיבד ה'אהבת ישראל' בפתחת הארון, ויאמר אליו לשיר 'ויהי בנסוע' עם חבורת משורריו. וכן עשה ר' זיידל.

בסמוך לביהמ"ד היה בית האפייה אשר שם אפו את המצות של הקהילה, ויהי בעת אשר החל ר' זיידל ומשורריו לשיר את ה'ויהי בנסוע' בנעימות ובמתיקות גדולה והקול הלך עד לבית האפייה, והפועלים אשר עסקו בעסק המצות שמעו אזנם ונמשכו אחרי השירה והזמרה הנפלאה עד אשר לא הרגישו שהשאירו את ה'טייגלעך' (חתיכות הבצק לרידוד המצות) על השלחן ונחמצו והוצרך לזרקם...

הנה לפניכם כאן (5:1) הקלטה ממי

6

ברוך שמייה - באבוב

החזן ר' משה בצלאל הכהן
טאביאנסקי ז"ל

כאן (6:1) תוכלו לשמוע את הרה"ח ר' שאול הוטערער ז"ל מבאבוב שר את היצירה באומנות רבה. ההקלטה היא מסעודת בר מצוה, ואך הטו אזנכם ותבחינו כי ר' שאול איננו שר את המעלאדיע (סולו) אלא הוא מלווה את המסובים שמנגנים את יצירת מופת זו - הערליך שיין!

החזן ר' משה בצלאל טאביאנסקי ז"ל
מארכיונו של ידידנו ר' יוסף נחמיה קוודארט

ר' משה בצלאל היה קרוב משפחה ותלמידו של ר' זיידל ראווונער. הוא היה מפורסם בגאליציא בשם 'חזן סטאביענקא'.

נולד בסלאנים, מתחלה שר אצל החזן דשם ר' יאשע סלאנימער, אח"כ התגורר בקאוונא שברוסיה, לאחמ"כ עבר לגאליציע ושם שימש כחזן בעיירות

וכאן (6:2) תוכלו לשמוע את היצירה מושר ברוב פאר והדר ע"י חבורת המשוררים דקה"ק באבוב בשנים קדמוניות, את חלקי הסולו משמש הרה"ח ר' איטשע געללער ז"ל מבעלי מנגן החשובים והוותיקים בבאבוב.

מעלה גדולה יש בהקלטה זו, שבנוסף לשירה העריבה והיפה של המשוררים, תוכלו יותר בניקל לעמוד וללמוד על יפיה של יצירה זו יותר מההקלטה של ר' שאול ז"ל, שכן שומעים היטב מפי קהל המשוררים את ה'מעלאדיע'.

יארסלאב וטארנא, ונתפרסם שם מאוד. משם נסע לנוי יארק והיה נחשב שם מהחזנים המכובדים, כל מקום שהגיע התקבצו מאות לשמוע בתפילתו המיוחדת וקולו הערב.

הוא עצמו לא היה נחשב כחסיד, אבל זה לא מנע מחצרות החסידים ברחבי גאליציע לשיר את יצירותיו שהורגלו בפי רבים, וזה נמשך עד אחרי המלחמה. (גם בגלינוינו העבר שיצא לכבוד ל"ג בעומר הבאנו יצירתו הנפלא על תפילת 'רבנו של עולם' מספירת העומר).

מן הדברים היפים שמוכרים לנו שנשאר ממנו מלפני המלחמה, מושרים בחצה"ק באבוב, ואחד מהם הוא יצירתו המיוחדת על "ברוך שמייה".

מארכיונו של ידידנו ר' דוד הערש וידר

7

ניגון ותערב - טאלנא

יעקב שלמה גרינבוים

ניגון 'ותערב' ניגון מיוחד לשבועות - נתחבר ע"י החסיד רבי יאסל (וואהליניץ) טאלנער הי"ד - חזן וראש המשוררים בחצר קדשו של מרן אדמו"ר הזקן רבי דוד מטאלנא זי"ע. ושכ"ק מרן אדמו"ר ה'תפארת יוחנן' מטאלנא זי"ע, ששמע מהרה"ח צבי הירש סורקיס ע"ה [שזכה להסתופף בצל מרן אדמו"ר הזקן זי"ע, ואח"כ גבאי מעמדות אצל מרן אדמו"ר רבי מנחם נחום זי"ע, ואח"כ נשלח עם מרן אדמו"ר רבי דוד מרדכי לשמשו בחצר קדשו בניו - יארק] שבעת שהיו מנגנים ניגון 'ותערב' בשולחנו הטהור בעתותי ערב של חג השבועות, היה התעוררות עצומה עד מאד, והיה נדמה לחסידים שהם כולם נוכחים במעמד 'קבלת התורה' בהר סיני ממש.

הניגון היה בזכרון קדוש אצל מרן אדמו"ר ה'תפארת יוחנן' זי"ע, ששמעו מפי החסיד רבי צבי הירש הנ"ל, והוא לימדו לקהל הקודש בשנים קדמוניות, ומאז החלו לשוררו בשולה"ט בג' הרגלים, ובפרט בחג השבועות,

והיום מושר בחצרות קדשנו בשולה"ט נעילת חג השבועות מדי שנה בהתעוררות גדולה.

הנה לפניכם (7:1) הקלטה שבוצעה בשנת תשס"ד ע"י המשוררים בחצר קדשנו באשדוד, ובראשם הרה"ח דן אלימלך פרידברג הי"ו ראש המשוררים בחצרות קדשנו, והקלטה נוספת (7:2) מנוגן על פסנתר מתוך קלטת 'ניגוני חסידי טאלנא-1' שיו"ל בשנת תשנ"ג.

והנה גם (7:3) הקלטה נדירה של מרן אדמו"ר ה'תפארת יוחנן' מטאלנא זי"ע משורר הניגון 'ותערב'. (אמנם ההקלטה מתחילה באמצע הניגון - ללא ב' ה'פאלן' הראשונים שאותם משוררים ללא התיבות, וכמקובל שאת תיבות ותערב לפניך וכו' מתחילים לשיר ב'פאל' השלישי של הניגון כמו שנשמע בהקלטה המצורף בזה)

הערת המערכת: הניגון מושר גם בחצה"ק ראחמסטריווקא, וכן בחצה"ק סקווירא, בזמירות שבת על "יום זה מכובד", גם שם מייחסים את הניגון (לכאורה) לר' יוסל טאלנער, כאן (7:4) תשמעו הקלטה מחסידי סקווירא.

הרה"ח צבי הירש סורקיס

ר' יוסל טאלנער

8

לא תחמוד - צאנו

הגיש וערך: הרב דוד מאיר רוס

קאשוי. הניגון הושר לבקשת ידיד נעוריו הגאון רבי רפאל בלום מקאשוי זצ"ל בעל ברכת שמים. מהנכון לציין שיש עוד נוסחאות שונות בניגון זה שהושרו על ידי חסידי בית צאנו ושינאווא ועוד חזון למועד.

מן הראוי היה לערוך תולדות ר' אביש מאיר ז"ל, וערך נגינותיו, וגודל תפוצתם בשעתו, לפי כבודו אמנם אין הזמן גרמא, ועוד חזון למועד בע"ה.

נמצאים בגנזי מערכת שירי דוד בערך ששים ניגונים וקאמפאזיציע"ס המיוחסים לר' אביש מאיר ז"ל, ובדעתנו להוציא לאור המובחרים שביניהם בעזה"ת לפי כבודם, בקשתנו שטוחה לבעלי אסופות, שיש להם מנגינותיו במסורת נאמנה, לשלוח אלינו מאוצרותיהם, לזכות את הרבים, ולהעמיד הדברים על דיוקם.

הרה"ח ר' ישראל ארליך

לא תחמוד - קאמפאזיציע"ע [יצירה] נאה אף נעים על הפייט מיום השני של חג השבועות מאוצרו של החזן המפורסם בשעתו ולדורות, החסיד ר' אביש מאיר ז"ל [בראנדסדארפער] החזן וראש המשוררים אצל הרה"ק בעל דברי חיים מצאנו זי"ע.

שיר נאה זה היה מפורסם בשעתו אצל חסידי בית צאנו יודעי נגן, ואחר השמדת סלתה ושמנה של עולם החסידות, כמעט ונשכח, זכתה גליון עתיקין לדובב שפתי ישנים, ולהחזיר נשכחות.

הנה הקלטה (8:1) מניגון זה מפי הרה"ח המפו' רבי ישראל עהרליך ז"ל, מתלמידיו הנאמנים של הרב מקאשוי הגאון רבי שאול בראך זצ"ל ועורך ספר תולדותיו "שאול בחיר ה'", שקיבל ניגון זה מזקני חסידי צאנו בעיר מולדתו,

ניגונים על הפיוט "י-ה אל-י וגואלי"

בשלוש רגלים אחר ברכת הפטורה וקודם "אשרי" שלפני תפילת מוסף, נוהגים לזמר הפיוט "י-ה א-לי וגואלי" המשמש כ"רשות" ו"פתיחה" לתפילת מוסף [ראה כל עניני פיוט זו באריכות במאמר על הפיוט במדור "פרדס הזמירות והפיוטים"].

לפנינו כמה ניגונים (והקלטות שונות של ניגונים אלו) המושרים בחצרות הקודש על פיוט זה.

יְהִי אֱלֹהִי, וְגֹאֲלִי. אֶת־צָבָה לְקַרְאֲתָךְ.
הָיָה וַיְהִי. הָיָה וְהָיָה. כָּל גּוֹי אֲדַמְתָּךְ.
וְתוֹדָה. וְלַעֲוֹלָה. וְלַמִּנְחָה. וְלַחֲטָאִת. וְלֶאֱשָׁם.
וְלִשְׁלָמִים וְלַמְּלוּאִים כָּל קִרְבָּנֶיךָ.
זְכוֹר נִלְאָה. אֲשֶׁר נִשְׁאַה. וְהִשִּׁיבָה לְאֲדַמְתָּךְ.
סֵלָה אֶהְלֵלְךָ. בְּאֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ.
דָּק עַל דָּק. עַד אֵין נִבְדָּק. וְלִתְבוֹנָתוֹ אֵין חֶקֶר.
הָאֵל-נֹרָא. בְּאַחַת סִקְרָה. בֵּין טוֹב לְרַע יִבְקֶר.
ותודה ולעולה וכו' זכור נלאה וכו'.
אֲדוֹן צָבָאוֹת. בְּרַב פְּלָאוֹת. חֲפֵר כָּל אֶהְלוֹ.
בְּנִתִּיבוֹת לֵב. לְכָלֵב. הַצּוֹר תָּמִים פְּעִלוֹ.
ותודה ולעולה וכו' זכור נלאה וכו'.

9

ניגון י-ה אל-י לקדושת ציון מבאבוב הי"ד

והנה הוא לפניכם (9:1) הניגון איך שהוא מושר בצורה מדויקת ע"י "יאקאב'ס חבריא" בניו יארק יצ"ו.
והנה הקלטה נוספת (9:2) מושר ע"י הרה"ח ר' נחמיה שעהנגוט ז"ל.

ניגון מיוחד לפיוט זה מכ"ק אדמו"ר בעל קדושת ציון מבאבוב זצוק"ל הי"ד
ניגון זה זכה לפרסום רב, אך דא עקא שברוב ימים ושנים השתבשו חלקים שונים של הניגון בהרבה מקומות.

10

ניגון י-ה א-לי סקווירא-ראחמיסטריוקא / קארלין בגלל אבות ועוד / סלונים יחדשהו

מסקווירא.

2. (10:2) מושר ע"י ר' דוד צבי ראטענבערג הי"ו.

3. (10:3) מושר ע"י הרה"ח ר' סנדר אורי ז"ל חותנו של כ"ק אדמו"ר מהרי"מ מראחמיסטריוקא זצ"ל (חסר החלק השני).

4. (10:4) גירסא של קארלין כפי המושר על "תתקבל" ביו"ט.

5. (10:5) גירסא של סלונים על "יחדשהו".

6. (10:6) ביצוע של הניגון מושר ברוב פאר ע"י המקהלה בחצה"ק סקווירא בחופה בבית כ"ק אדמו"ר שליט"א על "מי אדיר על הכל" כנ"ל (בלי חלק האחרון של הניגון)

קארלין בארץ ישראל ע"י חסידי קארלין-סטאלין מארה"ב.

בחצר סלונים הניגון מושר על "יחדשהו".

(ע"פ ההשערה נראה שהניגון הולחן ע"י החזן הנודע ר' יוסף וואהלינעץ הי"ד המכונה "ר' יאסל טאלנא" ששימש כחזן בחצרו של הרה"ק ר' דוד'ל מטאלנא זי"ע ואחר פטירתו בחצרו של אחיו הרה"ק ר' יוחנ'טשע מראחמיסטריוקא זצ"ל, וניגוניו התפרסמו מאוד בחצרות הקודש במדינות אוקריינא ורוס' והסביבה.)

לפנינו 3 גירסאות של הניגון על הפיוט י-ה א-לי:

1. (10:1) מושר ע"י ר' יוסף ריינמאן

ניגון עתיק המושר בחצרות סקווירא וראחמיסטריוקא על הפיוט "יה א-לי וגואלי", שכפי המקובל מקורו בחצר סקווירא באוקריינא, והושר בחצרות סקווירא בניו יארק יצ"ו ע"י הבעל תפילה ר' חיים אייזיק קראסניאנסקי ז"ל וכן מושר בסקווירא על הפיוט "מי אדיר על הכל" בחופות הנערכות בחצר הקודש.

בחצר קארלין הניגון מושר בשינויים קלים על "תתקבל" ביו"ט ועל "בגלל אבות", ובעבר על "ככתוב" אחר "אליהו הנביא" במוצ"ש, ובעידן דחדוותא בחצר קארלין-סטאלין - כפי המקובל בקארלין הניגון היה מושר בחצר סטאלין אצל כ"ק אדמו"ר ר' ישראל ה"פראנקפורטער" זצ"ל, ואחריו ע"י בנו כ"ק אדמו"ר ר' יעקב חיים ה"דיטרויטער" זצ"ל, והובא לחצר

11

ניגון י-ה א-לי המושר אצל חסידי ברסלב

1. (11:1) מתוך האלבום "דעם רבינ'ס טיש".

2. (11:2) מושר ע"י הבעל תפילה המיתולוגי הרה"ח ר' משה בינענשטאק הי"ו.

3. (11:3) מהבעל מנגן ר' יחיאל (חיליק) פראנק הי"ו באלבום "שימו לב אל הנשמה".

הניגון הובא ע"י הרה"צ ר' לוי יצחק בענדער זצ"ל שהעיד שהניגון הושר באומן ע"י חסידי ברסלב מהעיר טראוויץ יצ"ו (ומסתברא שהמדובר בניגונו של החסיד ר' סנדר טראוויצער זצ"ל שניגוניו נודעים לשם ולתפארת מרוב יפיים).

לפנינו 3 הקלטות של ניגון זה:

על קורות
ומקורות הניגונים

זמירות יאמר

לר' משה
גאלדמאן ע"ה

ניגון י-ה א-לי

13

מהמלחין הנודע הרה"ח ר' משה גאלדמאן ז"ל, יש ניגון יפה על הפיוט "י-ה א-לי". ניגון מלא רגש, בנוי היטב עפ"י פירוש המלות, וכמו כל שאר ניגוניו הידועים של המלחין הדגול הבלתי נשכח. "עס איז געשמאק און עס זינגט זיך"

הקשיבו כאן לניגון יפה זה (13:1) מתוך האלבום המפואר "זכור - מי האיש" מסדרת "קעמפ מחנה שלוה".

12

ניגוני י-ה א-לי לחזן ר' אהרן מיללער ע"ה

מהחזן הרה"ח ר' אהרן מיללער ז"ל מחשובי חסידי באבוב, ישנם שלשה ניגונים על הפיוט י-ה א-לי, והנה הם לפניכם:

1. (12:1) ניגון מתוך האלבום "מעין עולם הבא".
2. (12:2) הקלטה מניגון שר' אהרן מיללער שר עם הרה"ח ר' שאול הוטערער ז"ל (כפי המסופר חיבר ניגון זו בתחילת ימי הזעם לא תקפ"ץ, ורבו בעל קדושת ציון מבאבוב הי"ד זצוק"ל התבטא שניכר בתנועותיו של הניגון שחיברה לפי רוח הזמן).
3. (12:3) הקלטה מניגון אחר שר' אהרן מיללער שר עם הרה"ח ר' שאול הוטערער ז"ל.

פרסום
ראשון!

החזן ר' הירש
לייב באקאן ז"ל

ניגונים לחג השבועות מה "קשאנובער חזן"

14

(14:2) - אהבה רבה

(14:3) - "אלה הדברים" מסוף הפיוט לא תחמוד ליום א' דשבועות.

הוקלט בנגינת פסנתר במיוחד לקוראי "עתיקין" ע"י ראש מכון "הנשמה שבניגון". (בכדי לבצע את זה גם וואקאלי, צריך לזה מקהלה מלומדת היטב, כי אלו הן יצירות שנכתבו עבור מקהלה).

יצויין שלפני מספר שנים יצא לאור דיסק מפואר בשם שיר ל"ה ובו מספר ניגונים מספר התווים הנ"ל מבוצע בפסנתר (ג"כ כנראה מחמת הסיבה הנ"ל. ואי"ה עוד חזון למועד לפרסם עוד מהאוצר היקר הזה.

פעליו ועשרות ניגונים.

שלושת הניגונים לשבועות המתפרסמים כאן לראשונה הם מתוך ספר התווים מניגוניו של ר' הירש לייב, ש"ל על ידי בנו ר' יצחק ע"ה, שליטת ואסף מניגוני אביו אחרי מלחה"ע השניה. נתקבל במערכת מאת אחד מקוראינו החשובים שיחי' (עי' במכתבים למערכת) - תשוח"ל.

ואלו הן הניגונים שתשמעו כאן לכבוד חג השבועות:

(14:1) - יצירה נפלאה ועריבה על הפיוט "לא תחמוד - קרוץ מחומר" מיצירות ליום ב' דשבועות.

לרגל חג השבועות מתפרסם כאן לראשונה ביצוע של שלוש ניגונים מאת החזן הנודע מעיר קשאנוב בגליציה הרה"ח ר' הירש לייב באקאן ז"ל מחשובי חסידי באבוב. לחניו של ר' הירש לייב ז"ל מיוחדים ונדירים הם ביופיים, בסגנונם ובעמקותם. גאונות מוסיקלית מחד גיסא, ויחד עם זה רגש רב ודביקות מאידך גיסא. ועוד חזון למועד אי"ה ל ה ר ח י ב על דמותו,

15

לא תחמוד - קרוץ מחומר

הרה"ח ר' חיים דוד
בלום הי"ד מצאנו

בהקדמה לניגון מציין ר' משה, שאביו רח"ד היה שר את זה עם חבורת משוררים, מחמת שהקפיד לא להכפיל תיבות התפילה כדרך החזנים, (ומשוררים שרו את הכפילויות). מציין גם, שטוב לזמר את הניגון הזה על "מקומך".

רגש ומתוקים מדבש נתפרסמו מאוד (גם עליו יבוא אי"ה מאמר הערכה בגליונות הבאים).

כאן תוכלו לשמוע (15:1) את הניגון הזה, מושר ע"י בנו מו"ה ר' משה בלום ע"ה, בטוב טעם ודעת, און מיט א פארציטיש חן.

עודנו מדברים על ניגוני שבועות מהחזן ר' הירש לייב באקאן מקשאנוב, מהראוי להביא גם את הניגון המרטיט על הפיוט 'לא תחמוד - קרוץ מחומר', מתלמידו וממלא מקומו בעיר קשאנוב, ה"ה החזן המפורסם הרה"ח ר' חיים דוד בלום ז"ל הי"ד מצאנו מגדולי חסידי באבוב, שאלפי ניגוניו המלאים

ר' פיניע חזן

קרוץ מחומר - באיאן

החזן הרה"ח ר' פנחס ספעקטור ז"ל
- הנקרא "פיניע חזן"

16

מחומר, הוא ביקש ממנו שלא יפרסם את

ההקלטה, ואכן לאחר שר' שמחה למד את הניגון והקליטו נעלמה ההקלטה בדרך פלא. והנה לפניכם ההקלטה של ר' שמחה (16:2)

הניגון נתחדש בשנים האחרונות, והוא מושר ע"י המשוררים והקהל אצל כ"ק אדמו"ר מבאיאן שליט"א בעת שלה"ט בחג השבועות - המנצח על מלאכת הנגינה והשירה

הוא בעל המנגן ר' דוד ברים הי"ו

ראש חבורת המשוררים בחצ"ה"ק באיאן.

האזינו ליצירה

מיוחדת זו ותטעמו מניחוחות מור ואהלות מעולם נגינה מיוחדת זה של ר' פיניע ז"ל.

בגוונים של קולות וההרמוניות בליווי משורריו - עד שיכלו לדמות ממש לפנינו קולות וברקים...

כ"ק מרגן האדמו"רים לבית סקולען

טיש נעילת החג אצל כ"ק האדמו"ר מבאיאן שליט"א (JDN)

היו כנראה האחרונים שזכרוהו, ר' פיניע נפטר בשנת תשי"א בטשרנוביץ, ואדמו"רי סקולען יצאו את מסך הברזל בשנת תש"כ, וכמה וכמה מניגוני ר' פיניע נשתמרו אצלם ומשוררים בחצ"ה"ק. לאחר שהגיעו לארה"ב, עלה הרה"ח ר' שמחה פישמן ז"ל להקליט את האדמו"ר ר' ישראל אברהם זצ"ל את הניגון קרוץ

ר' פיניע חזן היה 'א חסיד'יש געווייקטער איד' והיה משמש חזן ובעל תפילה עוד אצל ה'פחד יצחק' מבאיאן זי"ע, וחוש מתפילותיו המיוחדות חיבר ניגונים מיוחדים להפליא, יצירות שלימות עם מהלך מאד מיוחד כולם אומרים הוד ורוממות.

ר' פיניע ז"ל ראוי שיערכו עליו מערכה שלימה, ויש הרבה מה לכתוב אודותיו, הן על יצירותיו והן על מהותו בפני עצמו, קרבתו לצדיקים הגדולים זיע"א. ובע"ה במדור המיוחד לזה אשר תקום בעתיקין בע"ה יזכה למקום מכובד.

לפינו (16:1) ניגון על התיבות "קרוץ מחומר" (שהיא חלק מהפיוט 'לא תחמוד') אשר חיבר ר' פיניע חזן ז"ל, והוא חלק מיצירה שלימה על "לא תחמוד" (בנאטן). הגבאי הוותיק רבי וועלוול דערבארמדיקר ז"ל סיפר שהוא שמע את הקאפעליע של ר' פיניע חזן ז"ל אצל האדמו"ר מבאיאן טשערנאוויץ זצ"ל, והיה בעת שהגיע ר' פניע לתיבות 'בקולות וברקים', אמר זאת ר' פיניע

18

ניגון אז שש מאות

לאמרי שאול ממודז'ץ זצ"ל

ניגון יפה לאמרי שאול, הבנוי במעשה אומן כצורת נוסח אמירה על הפיוט "אז שש מאות", הנאמר אחרי האזהרות במוסף לחג השבועות. יצויין גם בזה, שזהו מניגוני האחרונים של האמרי שאול זצ"ל, שחיבר את הניגון הזה, בחג השבועות שנת תש"ז, ונסתלק כעבור חצי שנה בכסלו תש"ח.

הנה הוא לפניכם (18-01) בנגינה מוסיקלית מקריאת התווים. והקלטה נוספת (18-02) משירתו של רב"צ שנקר בשנותיו המאוחרות ג"כ בקריאה מהתווים.

17

ניגון ברוך הוא אלוקינו

לאמרי שאול ממודז'ץ זצ"ל

בחצה"ק מאדזשיץ נהוג לשיר ניגונים שונים על "ברוך הוא אלוקינו וגו'" (או על "רננו צדיקים"), דהיינו שמכבדים את אחד מבעלי המנגנים להתחיל ניגון על "ברוך הוא אלוקינו". הניגון מושר ע"י הקהל בלא המילים, רק הבעל מנגן מחזיק לפניו סידור ואומר את המילים.

אך כשהרה"ח ר' בן ציון שנקר ע"ה, הידוע באומנותו להתאים ניגון לפירוש המלות, היה שר, הניגון קיבל פנים חדשות, עד שנדמה כאילו הניגון נתחבר על "ברוך הוא אלוקינו". והנה לפניכם אחד מהם, ניגון יפה של האמרי שאול זצ"ל, שרב"צ שר על ברוך הוא אלוקינו.

מוגש כאן בשתי הקלטות, אחת (17:1) מפי רב"צ שנקר באחד הוצנן בראשותו, והקלטה נוספת (17:2) מסעודת הילולא לסבא קדישא מקאזמיר זיע"א בשנת תשנ"ב, בבית החסידים דמאדזשיץ בפלטבוש בראשות הרה"ח ר' בן ציון שנקר ע"ה.

קבלת התורה עם עוז והדר

טאטע

קבוצי משה
נותנים לך בשבועות

כתר
מלוכה

אד"ר פני חסידות
שבועות

תקין ליל שבועות
מריכת קשה ורבה

סידור לשבועות "עוז והדר"
מריכת קשה ורבה

אד"ר פני חסידות
מריכת קשה ורבה

מקרא מפורש
מריכת קשה ורבה

באר חזקוני - שבועות
והדר"ר אלימלך ברוך שליט"א

משת המעדים
שבועות

אד"ר המעדים
שבועות

חיים של תורה

מרכז הזמנות:
1800-22-55-66

אד"ר: 437-0054 (718)
אד"ר: 44-20-8806-0176
להשיג בחנויות הספרים המובחרות

ניגונים מתוך תפילת "אהבה רבה"

ניגונים רבים נתחברו על חלקים מתוך תפלת "אהבה רבה". - כהכנה לחג מתן תורה הבא עלינו לטובה, נביא בכאן לטובת קוראי "עתיקין" חלק מהניגונים, ידועים ושאינם ידועים.

"עתיקין" לפסח.

(19:13) "והאר עינינו" - ניגון יפה ומרגש לכ"ק אדמו"ר מפיטסבורג זצ"ל, מתוך האלבום "לעולם לא אשכח"

(19:14) "והאר עינינו" - ניגון לחסידים בעלזא, מתוך האלבום "קרב יום", עם שירתו המשובחת של הרה"ח ר' ירמיה דמן שיח'.

(19:15) "כי בשם קדשך" - ניגון עתיק המושר בווז'ניץ, מתוך האלבום הנוסטלגי "ניגוני בית ויזניץ". את הניגון שמע מרן האמרי חיים זצוק"ל ביוהכ"פ בעיר גרויסוורדיין בשעת הפסקה, כשהלך לביהמ"ד הגדול של העיר לשמוע את החזן, ושר את התיבות 'ועל כולם אלוך סליחות סלח לנו מחל לנו כפר לנו על חטא' בניגון הלז ומאוד מצא חן בעיניו, החליף את התיבות על 'כי בשם קדשך' והביאו לאביו מרן האהבת ישראל זי"ע, ומאוד שמח בזה. בד"כ מושר ביחד עם הניגון "מהר והבא" כדלהלן.

(19:16) "מהר והבא" - ניגון עתיק המושר בווז'ניץ שחיברו הרה"ח ר' וועלוויל שימשוביץ ז"ל בזמנים קשים, מתוך האלבום הנוסטלגי "ניגוני בית ויזניץ". והנה גם ניגון זה **(19:16b)** מושר בטוטו"ד ע"י חסידי סלונים.

(19:17) "מהר והבא" - ניגון אינסטרומנטלי יפה מאוד שהלחין מו"ה ר' יודל ווערצבערגער הי"ו מבלי המנגנים הנודעים לתהלה בחצה"ק סאטמאר. מתוך האלבום הנוסטלגי המשובח "והערב נא" של משפחת ווערצבערגער.

ז"ל, משב"ק ה'ויואל משה' מסאטמאר זי"ע. מתוך האלבום "סאטמאר ניגונים". והנה **(19:6b)** גם בנעימה מוסיקלית ובקצב (ריטם) מהיר יותר, מתוך האלבום "אנעים זמירות".

(19:8) "והאר עינינו" - מושר ע"י ר' דוד וורדיגר ע"ה, בלחן ר' יעקב תלמוד ע"ה, הפאל הרביעי והחמישי מתוך ניגונו על "היה עם פפיות" תשכ"ג, והנה זה לפניכם **(19:08b)**

(19:9) "והאר עינינו" - ניגון קדיש תשנ"ו לכ"ק אדמו"ר הנחלת דן ממודו"ץ זצ"ל, מתוך האלבום המפואר "לפיכך - א מודו"צער שמחה".

(19:10) "והאר עינינו" - לחן כ"ק אדמו"ר הדברי שלמה מבאבוב זצ"ל, מתוך האלבום "השיבם" מניגוני הדברי שלמה.

(19:11) "והאר עינינו" - ניגון איטי המושר בווז'ניץ, מתוך האלבום "נעימות המלוכה". ומציינים שם שמקורו של הניגון בחרוזים באידיש "דאס טלית'ל" המושר ע"י החזן ר' יוסלה רוזנבלט ז"ל, שחיברו ר' הערשיל (הרמן) וואהל ע"ה (המנצח במקהלת ביהכנ"ס "אוהב צדק" של ר' יוסלה).

(19:12) "והאר עינינו" - ניגון ריקוד וויזשניץ ישן שהותאם למילים והאר עינינו ע"י ר' בנימין הרטמן ע"ה. ממשיך בניגון ריקוד נוסף, המושר במקור על "המעביר בניו" ומקור בניגון ראדאמסק, מתוך יצירה על "ואמונה כל זאת", כפי שהובא בגליון

(19:1) "אהבה רבה" - לחן יפה לר' משה גאלדמאן ע"ה, מתוך אלבום "ודבריו", מושר ע"י ר' פישל בייגל שיח', עם הילדים החביבים.

(19:2) "אבינו אב הרחמן" - "הניגון הכי מפורסם", שחיבר ר' חיים בנט שיח', מתוך אלבומו הנוסטלגי "הנה אנוכי" (סדרת 'רננו חסידים' - אלבום 4 מתוך 16). ואין בית מדרש או בית בישראל שלא ישירו את הניגון המרגש הזה בחג השבועות.

(19:3) "אבינו אב הרחמן" - ר' דוד וורדיגר ע"ה, בלחן משלו, מתוך האלבום "א שבת מיט דוד וורדיגר". - ניגון יפה ומלא רגש, בסגנונו החזני המיוחד של ר' דוד.

(19:4) "אבינו אב הרחמן" - והאר עינינו" - ניגון יפה ומרגש, מתוך האלבום המפואר "מהרה" של משפחת ווערצבערגער, בעלי המנגנים הנודעים לתהלה בממלכת סאטמאר.

(19:5) "ותן בלבנו בינה" - לחן כ"ק אדמו"ר ה'דברי שלמה' מבאבוב זצ"ל, וזה חלק מתוך יצירה שלימה שמתחיל מ"אבינו אב הרחמן" עד "נגילה ונשמחה בישועתך".

(19:6) "ותן בלבנו בינה" - לחן כ"ק האדמו"ר מפיטסבורג זצ"ל. מתוך אלבום "בזאת אני בוטח" ניגוני חסידי פיטסבורג.

(19:7) "והאר עינינו" - לחן הרה"ח ר' יאסל אשכנזי

20

מִן הַגָּאוֹן ר' בְּרוּךְ בַּעַר לִיבּוּיץ
זצ"ל, ה'בִּרְכַּת שְׁמוּאֵל' - מִקְאֲמִינִיץ

והאר עינינו - רבי ברוך בער זצ"ל

מה לעשות (הרי לא היה נהוג דרך זו בישיבות). הלך ר' ברוך בער לשאול בעצת רבו הגר"ח זצ"ל ושאל את פיו. אמר לו ר' חיים "אם אתה יודע לשיר מדוע שלא תשיר לפניהם?" ומאז אכן העביר לתלמיד מניגוניו אשר חידש וחיבר ושרו זאת בדבקות גדולה ובהתעוררות רב בזמנים המיועדים להם (מפי הרה"ג ר' משה שמואל שפירא זצ"ל).

לפניכם כאן (20:1) ניגון מר' ברוך בער זצ"ל על 'והאר עינינו' מתפילה אהבה רבה. ניגון מאד מרגש ונוגע ללב ומעורר להשתפכות הנפש - מתוך האלבום 'ניגוני קודש שהיו מושרים ע"י הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ', בהפקתו של הרב צבי רוזנטל הי"ו, מושר ע"י הרב לוי יצחק שושן הי"ו - האזינו ותערב נפשים.

הנפש גדולה מאד. גם היה שר בשבת קודש וחגים ומועדים ובשאר עתות רצון הן שירי התעוררות וגעגועין והם שירי שמחה.

מתנה מיוחדת נתן לו ה' שהיה לו הכח לחדש ניגונים, ואכן יש לנו ממנו הרבה ניגונים מעוררי הלב והנשמה המתנגנים ברגש קודש, ואף בחצרות החסידים יש מניגוניו ששרים בהתעוררות ובדבקות גדולה.

מן הראוי לספר כאן, שכאמור היה דבוק מאד ברבו מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל, וכשנודע לתלמידיו כי לרבים יש ניגונים אשר חיבר וחידש, הפצירו בו אשר בנוסף לתורתו אשר הוא מעביר ומנחיל להם גם ילמד אותם מחידושי בעולם הנגינה, ר' ברוך בער הסתפק בזה ולא ידע כדת

מרן הגאון ר' ברוך בער זצ"ל, היה תלמיד מובהק של מרן הגאון ר' חיים הלוי מבריסק זצ"ל, והיה דבוק אליו מאד. גדלותו וחריפות היה נודע לכל, יעידו על זה אפס קצהו חידושי בספר "ברכת שמואל". ר' ברוך בער היה גם ידוע לכל כצדיק נשגב בעל עבודה במדרגות גדולות. ואמר עליו רבו הגר"ח מבריסק זצ"ל ששניים הם המסתירים את גדלותם מהעולם, "דער חפץ חיים באהאלט זיין גאונות מיט זיין צדקות און ר' ברוך בער באהאלט זיין צדקות מיט זיין גאונות" (החפץ חיים מסתיר גאונותו ע"י צדקותו ור' ברוך בער מתסיר צדקותו ע"י גאונותו).

בנוסף לכל אלה חננו ה' בחוש הנגינה ובקול ערב, היה בעל תפילה בימים הנוראים במתיקות וערגה ובהשתפכות

21

ניגון עדב יקר אחסנתיה - סלונים

והנה לפניכם בשלוש הקלטות:

(21:1) הקלטה מפי הבעל מנגן המפורסם הרה"ח ר' דוד פרקוביץ ז"ל

(21:2) מושר על ידי המלמד מומחה הרב אריה (לייבי) רויטנבורג עם תלמידיו הי"ו

(21:3) מושר על ידי תלמידי ישיבת נתיבות שלום סלונים

בחצה"ק סלונים מזמרים בחג השבועות ניגון עתיק, יפה ומלא רגש, על הפסקא "עדב יקר אחסנתיה חביבין דבקבעתא" מתוך פיוט האקדמות, וחיבה יתירה נודעת לניגון הזה מאת כ"ק אדמו"ר הנתיבות שלום זצ"ל.

הניגון מושר כבר מעל מאה שנים ולא ידוע מי חיברו

כ"ק אדמו"ר הנתיבות שלום
זצ"ל באסרו חג שבועות

23

ניגון ארוך לאמרי שאול

ניגון יפה לאמרי שאול זצ"ל, שרבים יקראו לו "ניגון ארוך" והוא ניגון מאוד יצירתי, סוחף ומלהיב, וכמו כל שאר הניגונים בממלכת הנגינה של מודז'ץ, הניגון יושר לפעמים בשולה"ט, בסעודות יומא דהילולא וכו'. מובא בגיליון הנוכחי, בעקבות המאמר המתפרסם במדור "זכרון להולכים" בגיליון הנוכחי לזכרו של הבעל מנגן הרה"צ רבי אהרן גרינצווייג זצ"ל, שם מובא הניגון הזה מפי של הרה"צ הנ"ל, אמרנו מוטב שנביא גם את המקור.

והנה הוא לפניכם בשלוש הקלטות בנוסף להקלטה מפי הרה"צ הנ"ל

(23:1) בקולו בקודש של כ"ק אדמו"ר האמרי אש זצ"ל בשולה"ט.

(23:2) מפי ר' בן ציון שנקר ע"ה, וזוהי מההקלטות הנדירות של ר' בן ציון בצעירותו - הקשיבו ותבינו.

(23:3) מפי הבעל מנגן המודז'צאי הרה"ח ר' יענקל וולס ע"ה, שהתכבד לשיר ניגון זה בעת "זיץ מיוחד" שהתקיים לכבודו של ר' בן ציון שנקר ע"ה עם צעירי החסידים, בעת ביקורו האחרון בארה"ק, בחודש מנחם אב שנת תשס"ח. - שומעים גם את רב"צ שמתלווה אליו ברקע.

(23:4) מפי הרה"צ ר' אהרן גרינצווייג ז"ל, בעת שמחת הברית של הילד משה צבי ב"ר חיים חנוך וינשטוק הי"ו, נכד הסופר החסידי הרב יאיר וינשטוק הי"ו - כותב המאמר לזכרו של הרה"צ הנ"ל.

ר' יענקל וולס ע"ה בשירת הניגון עם ר' בן ציון שנקר ע"ה, ביניהם נראה הגה"צ ר' אהרן טאוב שליט"א ראש ישיבת מודז'ץ

22

ניגוני ריקוד לשבועות - מודז'ץ

חיבה יתירה נודעת לניגוני הריקוד המיוחדים שחוברו לחג השבועות על ידי שושלת אדמו"ר מודזשיץ לדורותיהם והנה אחדים מהם.

הניגון הראשון המוגש לפניכם, ניגון ריקוד מלא רגש ממרן בעל הדברי ישראל זיע"א שחיבר על הפיוט "אז שש מאות" לשבועות בשנת תרע"ד (בערך). והנה (22:1) הוא מפי הרה"ח רב"צ שנקר ע"ה. וגם (22:2) בנעימה מוסיקלית.

הניגון השני (22:3), ניגון ריקוד לשבועות מאת האמרי שאול זצ"ל, משנת תש"ז, יש לציין שזהו אחד מניגוניו האחרונים, של האמרי שאול שנסתלק כעבור חצי שנה בכסליו תש"ח. כאן זה מנוגן בנגינת תווים, בצורה מדויקת.

והנה ניגון יפה מהאמרי אש זצ"ל משנת תשט"ו, מושר (22:4) ע"י הרה"ח ר' איטשע ליפא פישבייץ ע"ה. ר' בן ציון שנקר ע"ה הלביש את הניגון על "שישו ושמחו בשמחת תורה" (פיוט לשמחת תורה), והנה הוא לפניכם (22:5) מתוך סדרת אלבומי "מודז'ץ חי".

ניגון ריקוד לשבועות מהנחלת דן זצ"ל לשנת תשמ"ו, מושר בטיש (22:6) יאהרצייט במודז'ץ בשנת תשס"ח.

ניגון ריקוד לשבועות מכ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תשס"ז, מושר (22:7) בזיץ מיוחד שהתקיים בקעמפ לבחורי מודז'ץ עם ר' בן ציון שנקר בביקורו האחרון בארה"ק, קיץ תשס"ח.

ניגון ריקוד לשבועות מכ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תשס"ח. הוקלט במוצאי החג (22:8) ע"י ידידנו הבעל מנגן ר' אברהם יעקב טיילור.

מפענח נעלמים

לבקשת רבים הננו פותחים מדור חדש בשם "מפענח נעלמים", אשר כשמו כן הוא, במדור זה יפורסמו ויפוענחו ניגונים אשר מקור מוצאם לא נודע. דהיינו ניגונים המושרים בחצרות וקהלות הקודש, או שמכירים אותם במסורת במשפחה ע"י שנמסרו מאב לבן, אך כאמור לא נודע מאין באו, אצל מי מהצדיקים היו - ומי חיברם.

ומן הראוי לציין, שאלפי (!) ניגונים ב"ה נתבררו ונתלבנו כבר על ידי חברי וידידי המערכת, כי זה לנו כעשרים שנה שאנו עוסקים בדבר חשוב זה של בירור וביאור והפצת ניגוני הקודש שאנו מבורכים בהם מדורות שקדמו לנו, ובשנתיים האחרונות נתחזק הענין ביתר שאת ונצטרפו עוד ועוד חברים לענין נשגב זה, ועבודת הבירור גדלה שבעתיים ויותר. ואכן עיניכם תחזינה את הגליונות "עתיקין" שזכינו בסייעתא דשמיא להוציא לאור עד הנה, ושם תוכלו לראות מעט מפרי עמלנו אפס קצהו.

אך ישנם ניגונים שדרשנו וחקרנו עליהם ולא עלה בידינו לקבל אודותם שום ידיעה, ועל זה בא יבוא המדור הזה, אשר בשם "מפענח נעלמים" יקרא, וכשמו כן יהיה בע"ה, שישמש לנו בית מחקר מיוחד על ידי הוספת "כח הרבים", הלא המה אלפי קוראי "עתיקין", שנביא לפניכם במדור הנוכחי את הניגונים שטרם קבלנו אודותם ידיעה כלל, או שקבלנו רק פרטים מועטים ואין בהם די שיהא מניח את הדעת, כאשר יסודותיהם בלתי מבוססים דיים.

ובכן, מבקשים אנו מכם קוראנו הנכבדים, אם מאן דהוא מכיר את הניגונים האלו ויודע דבר או שתיים אודותיהם, אפילו ידיעה קלושה, אל ימנע נא הטוב מלזכות את עם ישראל, ויואיל בזה לענות ולהודיענו באימייל המיוחד של המערכת atikin.negina@gmail.com וכשם שפרוטה אל פרוטה מצטרפת, כך ידיעה אל ידיעה, אפילו ידועות קלושות ופרט אחר פרט מצטרף אח"כ לבנין שלם בס"ד.

25

ניגון כל מקדש

ניגון (25:1) כל מקדש, ככל הנראה ממוצא גאליציע, מושר ע"י הרה"צ ר' ישראל לאנדא שליט"א חדב"ן אדמו"ר הנחלת דן ממודז'ץ זצ"ל, אשר שר מניגוני אביו הרה"צ ר' מאיר סג"ל זצ"ל.

קודם המלחמה התגורר ר' מאיר בעיר ריישא והסתופף בצלן של הרה"ק ר' אליהו מזאלין זי"ע (מוזכר במאמר 1 בגליון זה עיי"ש) ואצל הרה"ק בעל צבי לצדיק מבלאזשוב זי"ע, בנוסף הוא נסע לעוד צדיקים ביניהם הרה"ק ר' חנה מקאלאשיץ זי"ע הי"ד ועוד, אך מאיזה חצר הוא שמע ניגון לא נמסר מפיו. אם מאן דהוא מכיר את הנגיון ו/או שיש לו ידיעה כלשהי אודות הניגון הזה, יואיל נא בטובו להודיע בכתובת המייל של המערכת.

24

ניגון גאליצאי עתיק

הניגון המוגש כאן לפניכם (24:1) היה נוהג לשיר הרה"צ ר' אהרן גרינצווייג זצ"ל (וראה אודותיו במדור "זכרון להולכים" פרי עטו של הסופר החסידי הנודע בשערים הרב יאיר ויינשטוק הי"ו).

ר' אהרן זצ"ל היה נוהג לשיר את הניגון הזה על "לכה דודי". וזה ניגון יפה מאוד שראוי להתחקות אחר מקורו. רבי אהרן היה אומר שזה "ניגון גאליצאי עתיק", אך איש לא יודע את מקורו.

כאן זה מושר על ידי הסופר הרב יאיר ויינשטוק הי"ו, שהוא גם בעל מנגן בחסד עליון, עם בני משפחתו בסעודת סיום הש"ס אצל חתנו הרב ישראל שטיינברגר הי"ו.

אם אי מי מהקוראים החשובים מכיר את הניגון ויודע פרטים אודותיו, נשמח למאוד אם יואיל נא בטובו לשתף אותנו בידיעותיו במייל של המערכת.

27

אז שש מאות

פיוט קדום ביותר והיה נפוץ מאוד בכל תפוצות ישראל, וביום השני אמרו הפיוט "אזהרת ראשית" שהוא אמנם קצר אבל גם פיוט עתיק. בשני הימים אחר פיוטי ה"אזהרות" ולפני שהש"ץ חזר להמשך סדר התפילה "או"א מלך רחמן וכו'", נהגו לומר הפיוט "אז שש מאות", בנוסח מיוחד כדלהלן, המשמש כמעין "סיום" לסדר פיוטי "אזהרות".

במרוצת הדורות נתבטל מנהג אמירת ה"אזהרות" ברוב מקהלות האשכנזים (ואפ' בקהילות המקפידים על אמירת אמירת הפיוטים), עם כל זאת עדיין נשאר המנהג בכמה קהילות שהש"ץ אומר בקול ובנעימות נוסח מיוחד את הפיוט "אז שש מאות וכו'".

והנה לפניכם הנוסח (27:1) מפי חזן הונגרי וותיק, ששם משפתו מילר, (היה גר בפתח תקווה והקליט עבור בניו את כל הנוסח ההונגרי המסורתי, בכדי שלא תישכח. לא נודע לנו יותר פרטים אודותיו - נשמח אם אי מי מהקוראים יודע במי מדובר ויודיענו).

י צ ו י י ן
שבקה"ק בית
יוסף צבי
דושינסקיא נהוג
עדיין לומר את
פיוט האזהרות
הנ"ל, ובסיומו
אומר החזן נוסח
"אז שש מאות"
בדיוק בנוסח
כפי שאומר
החזן ההונגרי
הנ"ל

אז שש מאות ושלוש עשרה מצות
פרוש ענין ומתן שכרן
אמרות טהורות מזקקות שבועות
צדופות כפספס ובחונות כזהב
אהובים שמרום עמוסים חקרום
בכל לב נצרום בחכמה דרשום
את אלה תזכר לנו אלה מעזנו
ותרצה לנו ותמלא משאלותינו.

עליונים שש ונתחוננים עליו
בקבלת תורה הפתובה מסיני
תאר בלה מאד נתעלה
בקבלת יום זה עשרת הדברים.

זאת לפנינו בישראל מתקופת רבותינו הגאונים ז"ל בבבל שבחזרת הש"ץ בתפילת מוסף בחג השבועות בסוף ברכת קדושת היום אמרו פיוט מיוחד אשר בשם "אזהרות" יכונה, שבפיוט זו פירוטו הפייטנים את סדר המצוות שבתורה.

ב א ר צ ו ת
האשכנזים נקבע
לומר פיוטי
ה"אזהרות"
בשני ימי חג
השבועות אחר
"ושני תמידים
כהלכתם" ולפני
"או"א מלך
רחמן". ביום
הראשון נתקבל
המנהג לומר
הפיוט "אתה
הנחלת"

פרדס הפיוטים והזמירות

הפיוט "י-ה א-לי וגואלי"

א	י-ה א-לי, וגואלי. אתיצבה לקראתך. היה ויהיה. היה והיה. כל גוי אדמתך:	2
ב	ותודה. ולעולה. ולמנחה. ולחטאת. ולאשם. ולשמים ולמלואים כל קרבנך:	3 4
ג	זכור נלאה. אשר נשאה. והשיבה לאדמתך. סלה אהלך. באשרי יושבי ביתך:	5 6
ד	דק על דק. עד אין נבדק. ולתבונתו אין חקר. האל נורא. באחת סקירה. בין טוב לרע יבקר:	7 8
ב-ג	ותודה ולעולה וכו' זכור נלאה וכו'	
ה	אדון צבאות. ברוב פלאות. חבר כל אהלו. בנתיבות לב. לבלב. הצור תמים פעלו:	9 10
ב-ג	ותודה ולעולה וכו' זכור נלאה וכו'	

חיים ישראל טעסלער | לאנדאן יצ"ד

הפיוט "י-ה א-לי וגואלי"

בשלוש רגלים אחר ברכות ההפטרה קודם אשרי נוהגים לומר (לנגן) הפיוט "י-ה א-לי וגואלי". פיוט זה משמש כ"רשות" ו"פתיחה" לתפילת המוספין של שלש רגלים שתוכנו מענין הבקשה על השיבה לציון וחידוש עבודת הקרבנות בבית הבחירה, וזהו כוונת המשורר "י-ה א-לי וגואלי" ("גואלי" = בקשה על הגאולה) "אתיצבה לקראתך" (=אעמוד לפניך להתפלל תפילת המוספין), "ותודה ולעולה וכו' זכור נלאה אשר נשאה והשיבה לאדמתך" (= בקשה על השיבה

לציון וחידוש עבודת הקרבת הקרבנות השונים), ובסופו סיים "סלה אהלך באשרי יושבי ביתך" כפתיחה לתפילת "אשרי" הבא מיד אחר הפיוט.

מקורו ומחברו של הפיוט

למרבה הפלא לא מצינו לפיוט זה בשום כתב יד קדום ולראשונה מצינו הפיוט בסידורים ומחזורים עתיקים (ובספרי "ממורבוך" של קהילות שונות) מאמצע שנות השי"ן לפ"ק ואילך (וטעות הוא מה שנדפס במה מחזורים שהפיוט

נדפס לראשונה בסידור שער השמים להשל"ה שנדפס רק בשנת תע"ז), עם כל זאת כבר הוזכר ענין אמירת הפיוט בהגהות מנהגים לספר המנהגים למהר"א טירנא לענין יום אחרון של פסח (אות ל"ד) שכשמזכירין נשמות אז אין אומרים י-ה א-לי (מהרא"ט נולד בערך שנות ק"מ-קמ"ה, אך מסתבר שהגה"ה זו לא נכתב ע"י מהרא"ט עצמו כי אם המדובר בהוספה מאוחרת). וכבר מצינו שבמרוצת הדורות נתפשט מנהג אמירת פיוט זה נוהג ברוב הקהילות

פרדס הפיוטים והזמירות

<<< המשך

בפולין בעהמען
מעהרין ליטא
רייסין וזאמוט וכו'
וכנדפס במחזורים
המאחרים (חוץ
ממחזורי הרו"ה),
משא"כ בקהילות
אשכנז המערבית
וכמה קהילות
בגליל העליון של
ארץ הגר (כגון ק"ק
פרעשבורג יצ"ו
וק"ק שיפשוהל
בווינא יצ"ו) שלא
נהגו לאומרו כלל.

הפייטן שישד
הפיוט חתם שמו
"יהודא" בראשי
החרוזים - י-ה
א-לי, ה'ה והוה,
ותודה ולעולה,
ד'ק על דק, א'דון
צבאות (החרוז
"זכור נלאה" הוא
ההמשך של החרוז

"ותודה" המשמש כ"רפריין" החוזר על
עצמו לאחר כל חרוז), דא עקא שלא
נודע לנו מיהו אותו "יהודא" (ולא ניתן
לייחסו לריה"ל מאחר שנהג לחתום שמו
יהוד"ה עם אל"ף, מה גם שהפיוט כלל
לא ידוע אצל הספרדים), וכפי הנראה
המדובר בפיוט מאוחר.

פירוש הפיוט

כמו"כ לא מצינו אצל "מפרשי
הפיוטים" פירוש כלשהו על הפיוט,
ומה שנדפס בכמה מחזורים שפירושו
של הפיוט הוא "ע"פ הקבלה" אינו נכון
בעליל (ענין זה הועתק מתוך "מחזור
גולדשמידט" שבאופן כללי מזלזל
במנהג אמירת הפיוט, וגם טעה בדבריו
הפיוט נדפס לראשונה בסידור השל"ה
וכנ"ל), וגם אם מצינו שניתן לפרש
קטעים אחדים מדברי הפיוט ע"פ תורת
הסוד, הרי כבר מצינו הרבה פיוטים
שנתיסדו ע"פ הסוד עם כוונת עמוקות,
ועם כל זאת עדיין אין המקרא יוצא מידי
פשוטו.

ומ"מ למעשה פירושו של הפיוט קצת
קשה וצ"ב, ובמיוחד דברי הפייטן "כל
גוי אדמתך" שכוונת דבריו צ"ב, וגם
ההמשך של "ותודה ולעולה" אינו מובן,
ויתכן שנגע בזה ידו של הצענזור ונמחקו
כאן כמה תיבות, ולדאבוננו אין בידינו
כת"י קדום של הפיוט בכדי לשחזר
את הנוסח המקורי (ולמרות שמצינו
מי שניסה לפרש הקטעים הקשים של
הפיוט - עם כל זה לא מצאנו פירוש
מספיק לכל המשך דברי הפייטן..

צורת מבנה הפיוט

הפיוט בנוי מבתים בני ששה טורים
(חוץ מבית ג' - שורה 6) כשהפייטן
לא דקדק על מנין התיבות שבכל טור,
וצורת החרוזה הוא ב' טורים הראשונים
(של שורה 1) עם חריזה ואח"כ הטור
השלישי, ואח"כ עוד שתי טורים (של
שורה 2) עם חריזה ואח"כ הטור השישי
בחרוזה עם הטור השלישי (בשורה 1
- ולדוגמא בבית א' בשורה 1 - הטור
הראשון "י-ה א-לי" בחרוזה עם הטור

הב' שלאחריו
ה מסתים
"וגואלי", וכ"ה
בשורה 2
ששני הטורים
הראשונים הם
בחרוזה - "ויהיה"
עם "והוה",
והטור השלישי
של בית א' (הטור
השלישי של
שורה 1) מסתיים
"ל ק ר א ת ד"
בחרוזה עם הטור
השישי (הטור
השלישי של שורה
2) המסתיים
"אדמתך", וכ"ה
אצל בתים ד'
ה' ואצל הבתים
המהווים הסימט
(דהיינו בתים ג'
וד' - החוזרים
על עצמם לאחר

הבתים "י-ה א-לי" "דק על דק" "אדון
צבאות" וכמו ב"פזמון") הבית הראשון
(דהיינו אות ב' - "ותודה ולעולה") ללא
משקל (המסתיים אמנם בחרוזה עם בית
ג' שלאחריו) ואח"כ עוד בית בן חמשה
טורים (אות ג' - "זכור נלאה") ששני
הטורים הראשונים בחרוזה (כמו בבתים
א' ד' ה') ואח"כ טור שלישי שהיא
בחרוזה עם הטור החמישי והאחרון
(דהיינו אצל בית ב' אין בכלל משקל
והוא רק מסתיים בחרוזה עם בית ג'
שלאחריו דהיינו "קרבנך" עם "ביתך",
ובבית ג' דהוא רק בן חמשה טורים -
שני הטורים הראשונים הם בחרוזה (כמו
שאר הבתים) דהיינו "נלאה" עם "נשאה"
ואח"כ הטור השלישי שהוא בחרוזה עם
הטור החמישי (והדמיון לצורת החרוזה
של שאר הבתים הוא רק בזה שהטור
השלישי הוא בחרוזה עם הטור האחרון
שבבית זה הוא הטור החמישי מאחר
ואין טור שישי) דהיינו "לאדמתך" עם
"ביתך") - וסימנך אא"ג בב"ג ובית ללא
משקל.

פרדס הפיוטים והזמירות

<<< המשך

שינויי נוסחאות שבינ דפוס הפיוט

בדפוסים השונים מצינו כמה שינויי נוסח קלים בבתי הפיוט ובכדי שלא להלאות את הקורא לא ניזיל כרוכלא לפרט את כולהו, ולא נציין כאן כי אם שינויים מהותיים:

1. "הִיָּה וְהָיָה" - כן הוא הנוסח ברוב הדפוסים, ובדפוס ויניציאה איתא הנוסח "הָיָה וְהָיָה" (ולכאורה המדובר בשני לשונות של הווה).

2. "כָּל גּוֹי אֲדַמְתָּ" - כן הוא הנוסח ברוב הדפוסים ובמחזורים, מיהו אולם בסידור "שער השמים" עם פי' השל"ה בדפו"ר (אמשטרדאם תע"ז) נדפס "כָּל אֲדַמְתָּ" וחסר תיבת "גוי", וכנראה שידו של הצענזור נגעה בזה.

3. "בְּנִתִּיבוֹת לֵב. לְבָלֵב" - כ"ה הנוסח בכל המחזורים שלנו אולם בדפוסים העתיקים איתא הנוסח "בְּנִתִּיבוֹת לֵב עוֹלָם. לְבָלֵב".

4. "לְבָלֵב" (חיריק תחת הלמ"ד הא', וצירי תחת הלמ"ד הב') - כ"ה הנוסח ברוב הדפוסים ובכל המחזורים, מיהו בדפוס ויניציאה נדפס "לְבָלֵב" (חיריק תחת הלמ"ד הא', ופת"ח תחת הלמ"ד הב'), ובדפוס אמשטרדאם איתא "לְבָלֵב" (פת"ח תחת הלמ"ד הא', וצירי תחת הלמ"ד הב'). וצ"ב פירושו של תיבת "לבלב", האם פירושו מלשון "לב" (דהיינו לבו של האדם או ענינים פנימיים שהם כמו לבו של האדם שהוא פנימי ומכוסה מהעולם החיצוני) או "פריחה" (ראה בתרגום עה"פ ב' בהעלותך (במדבר יז, כג) "ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים" דעל "ויוצא פרח" תירגם "ואפיק לבלבין").

הימים שאומרים בהם הפיוט

כאמור המנהג ברוב מקהלות האשכנזים שהש"ץ אומר [מנגן] הפיוט לפני תפילת המוספין בימי יום טוב של השלש רגלים, זולת במקרים אלו:

1. ביום שמזכירים בו נשמות - דהיינו יום אחרון של פסח, יום ב' דשבועות, ושמני עצרת (וסימנך כשקורין "כל הבכור").

2. כשחל יו"ט בש"ק שאז אומרים "יקום פורקן"

3. בשמחת תורה שמזמרים הפיוטים "שישו ושמחו וכו'".

4. ויש נוהגין שלא לומר הפיוט גם כשמברכים טל וגשם (כ"כ בשער אפרים שער י, מ), מיהו בשמע"צ הרי ממילא א"א הפיוט מאחר שמזכירין נשמות, ומ"מ אין המנהג כן.

הפועל יוצא מזה שבארץ ישראל שאין עושין יו"ט שני, ומזכירין נשמות בשביעי של פסח וביום א' דשבועות (למרות שאין קורין "כל הבכור"), א"א הפיוט כי אם ביום א' דפסח ויום א' דסוכות ורק כשחל בימות החול. ויש נוהגים בא"י לומר תמיד הפיוט ואפ' ביום שמזכירין נשמות (וכן נוהגין בקארלין).

ובהא דא"א הפיוט בימים אלו לא מצינו מבואר בפסוקים טעמא דמילתא, אך נראה ברור טעמא דכיון דבימים אלו כבר מפסיקים טובא לפני "אשרי" ותפילת מוסף להזכרת נשמות או לפיוטים אחרים, על כן לא רצו להאריך יותר מדי ולהוסיף גם את הפיוט "י-ה א-לי וגואלי".

וכהא דמצינו בדברי רבותינו הראשונים ז"ל בביאור הא דאין אומרים

"ובא לציון גואל" אחר "אשרי" בשחרית של ש"ק ויו"ט כי אם במנחה, משום טירחא דציבורא בכדי שלא להאריך את התפילה יותר מדי ולא להכביד על הזקנים והמעוברים והמניקות לצום עד אחר גמר אריכות התפילה (ראה כלבו סדר תפילת המנחה לש"ק סי' מ; רוקח סי' שס"ב; לבוש סי' רצב, א), ולמרות הא דמצינו חומרו (ראה שבולי הלקט עניני תפילה סי' מד בשם סרע"ג) של "קדושא דסידרא" דאמרו רבנן שהעולם עומד עליו, עם כל זאת טירחא דציבורא עדיפא מיניה.

אמירת החרוז "ותודה" בחג הפסח

בלוח א"י להגרימ"ט ז"ל איתא בשם הגר"ח ברלין ז"ל שבפסח מדלגין על החרוז "ותודה ועולה". ודבריו צ"ב דהרי ממ"נ אי מש"ה א"צ לדלג על כל החרוז כי אם על תיבת "ותודה", וחוצ' מזה הרי בהשמטת החרוז קמחסר בזה קטע שלם מתוכנו של הפיוט, ובקהילות עדת הפרושים בא"י אכן נתקבל המנהג להחסיר רק תיבת "ותודה" בחג הפסח ולא כל הקטע.

ומ"מ הרי לא נתקבלו דבריו בתפוצות ישראל (וגם במחזורים לא מוזכר בזה שום שינוי בזה בחג הפסח), וברוב מקומות שפיר נוהגין להזכיר קרבן תודה גם בחג הפסח. ומ"מ יצוין שבפסוק (ויקרא ז, לז) "זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים" שעליו יסד הפייטן החרוז "ותודה ועולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולשלמים ולמלואים" לא מוזכר כלל "ותודה" שהוא כלול בגדר של קרבן שלמים.

מכתבים למערכת

בס"ד

כ"ד אייר לפ"ק

לכבוד עורכי הגליון החשוב והאהוב עתיקין הי"ו ועל צבאם ידידנו זוכה ומזכה את הרבים ר' בנימין שיחי', אף הפעם חשוב לי להעיר ולהוסיף על דברי העורכים החשובים ואקוה שיהנו הקוראים,

א. ניגון 3 בר יוחאי ששרו רבוה"ק לבית דזיקוב זי"ע, על ניגון קדוש זה סיפר לי הרבני החסיד בנש"ק ר' אברהם שבתי ליפשיץ הי"ו [נשיא מכון חכמת שלמה להוצאת ספרי הגאון ר' שלמה קלוגער זי"ע] בשם החסיד מו"ה צבי אלימלך וואגשאהל ז"ל מראזוואדוב - בני ברק ששמע בעצמו מפה קדשו של הרב הצדיק ר' אפרים'ל מראזוואדוב זצ"ל שאמר בשם זקינו הקדוש רבי משה מראזוואדוב זי"ע שבשעה שמזמרים ניגון זה, נעשה עת רצון למעלה, "און מען קען זיך אויסבעטן"!

ב. ניגון 4 בר יוחאי ששר הרה"ק רבי מרדכי מנאדווארנא זי"ע אכן שמו הקדוש נקרא על ניגון זה בפי יוצאי חלציו "דער רבי ר' מרדכי'לעס ניגון, אמנם קיבלתי מצאצאיו של בנו הרה"ק ר' ישראל יעקב מחוסט זי"ע שאין מסורת שחיבר ניגון זה ומסתבר שהניגון עתיק מצדיקים קודמים, מצורף (26:1) הקלטה מהרבני החסיד ר' שמעון הירשלער

שיחי' שמזמר ניגון זה ואומר שהרבי ר' אייזיקל מזידיטשוב היה מזמר ניגון זה בליל יום הקדוש על "יעלה תחנונו", [המסורת מפי זקינו משרידי וותיקי חסידי בית זידיטשוב מדור הקודם, הרבני החסיד רבי בעריש ווייזער ז"ל]

ג. ניגון 7 המיוחס להרה"ק ר' שמואל קאמאדער ז"ל, נעלם ממני ידיעה שאכן הושר ניגון זה אצל חסידי צאנז, מצורף (26:2) ניגון דומה המושר על אתה אחד מפי הגאון הצדיק מו"ה מאניס מאנדעל ז"ל ר"י ישיבה דברוקלין, ניגון זה הושר גם בשטיבל של הרב טעוועל ז"ל בשכונת קרוין הייטס, ככל הנראה ההקלטה שצירפתי הוא רק התחלת הניגון אבקש אם יש מי בין קוראי הגליון שמכיר הניגון בשלימותו או מידע על הניגון להשלים החסר וזכות הרבים תלוי בו.

ד. לחיבת טעם זקנים אני מצרף (26:3) הניגון התעוררות מפי הרבני החסיד ר' בעריש ווייזער ז"ל ששר על ברכי נפשי.

ה. על הניגון המושר במעליץ על פיוטי אהבה וגאולה נמסר בשם הרה"ח יוסף ליפשיץ שהניגון שהושר במעליץ מקורו מקאזניץ, ר' יאשע ז"ל היה אומר שניגון זה היה שר הרב האחרון ממעליץ הרה"ק רבי מענדל זצ"ל הי"ד, נמצא הקלטה נדירה ממנו בעת שנסע לעיר

מולדתו מעליץ, להראות מקום קברות הצדיקים שם כדי לתקן הקברות, בהקלטה מזמר ניגון זה ואחר כך שר ניגון אחר ואומר שזה מקאזניץ וכנראה שעירוב פרשיות כתוב כאן. מהראוי לציין שצדיקי וחסידי בית קאזניץ נהגו לזמר על פיוטי סגולתי הניגון שהיו מזמרים בקאזניץ על כבקרת מצורף (26:4) הקלטה מהניגון ההיא.

ו. מציון שהרה"ק ממונקאטש בעל מנחת אלעזר זי"ע היה מזמר על פיוטי אהבה וגאולה הניגון המיוחס לר' שמואל קאמאדער ז"ל, אם קבלה היא יתכן ששר ניגון זה משך תקופה על פיוטי אהבה וגאולה, אמנם שמעתי מפי החסיד ר' מרדכי גליקמאן ז"ל מוותיקי חסידי מונקאטש שהיה ממעתיקי השמועה ממה שקיבל מהחסיד ר' חיים בער ז"ל המשב"ק של צדיקי בית מונקאטש ודולה ומשקה מסורת בית מונקאטש ומשאר תלמידי ה"מנחת אלעזר" שהיה נוהג לשיר ניגון אחר על פיוטים אלו, ניגון שהיה שר בד' פרשיות, ובמשך תקופה על "כל מקדש" מצורף (26:5) הניגון על כל מקדש.

החותם בברכה ובהערכה על כל טירחת העוסקים בצרכי ציבור באמונה.

דוד מאיר ישראל רוס / שירי דוד

תשובת המערכת:

בנוגע הניגון של ר' שמואל קאמאדער זצ"ל, שהבאתם ניגון דומה מפי הגאון הצדיק מו"ה מאניס מאנדעל ז"ל ר"י ישיבה דברוקלין, הניגון הוא אותו ניגון, והוא הגירסא מ"ארכיון אנעסקי" שהבאנו בגליון 4 (ניגון ועמוד 7 מהגליון לינק (7:1) - עיי"ש.

מכתבים למערכת

בס"ד

לכבוד

מערכת "עתיקין"

(26:6) מתוי ווילנא ונשמע חלק מן הרקע על הקלטה זו.

הנ"ל

מיוחד כפי מה שסיפר רב"ץ פעם, ביקש זאת הסוקלובער רבי מהאמרי שאול, כאשר יצאו מן המערה שיחדש פה ניגון על אתר, ותוך כדי דיבור הלחין האמרי שאול ניגון זה, ושלשת הרביים רקדו ביחד הנני מביא הקלטה

ברצוני להעיר ולהוסיף על ניגון שחיבר הרה"ק בעל אמרי שאול זצ"ל בעצם יום ל"ג בעומר שנת תרפ"ה בעת היותו במירון ביחד עם הרה"ק מסוקלוב זצ"ל והרה"ק ר' דוד מסוכטשוב זצ"ל וביחד רקדו על ניגון

החותם בברכה,
יואל וויינבערגער

פארן...) וכאשר הפליג בספינה בימה של אילת היא ים סוף עלה בלבו לשיר שירה והלחין ניגון זה בעודו מפליג במי הים.

ניגון בצאת ישראל מהאמרי שאול ממודז'ץ - ניגון א' שמושר בויז'ניץ - ניגון זה שונה קצת בויז'ניץ עפ"י האמרי חיים זצ"ל, ר' בן ציון שנקר ע"ה מספר באחת ההקלטות מהזיצן שפעם פגש באמרי חיים ושאלו למה שינה את הניגון וענה שכך רצה וחשב שכך יותר יפה...

והנני בזה מוקיר פעלו,
יחזקאל פריד, אשדוד.

בן ציון שנקר ע"ה, ועל אחד הניגונים נרשם כי הוא לכא' משנת תשנ"ג, והנה ר' בן ציון בעצמו אמר פעמים מספר מתי הלחין ניגון זה, ובאחד הזיצן שניהל הרחיב על כך שבאותם ימים שהלחין ניגון זה - בשנת תשכ"ד - הגיע לארה"ק להשתתף בחגיגת הבר מצוה של כ"ק האדמו"ר ממודז'ץ שליט"א בחודש אדר תשכ"ד, ובאחד הימים יצא לנפוש בעיר הדרומית אילת (ר' בן ציון ע"ה היה מוסיף במתק שיחו לומר - דעמאלס האט מען געמעגט

אזמ"ר בשבחין, בשבח דא שירתא, תשבחות ישמיעו וזמירו"ת יאמרו, קדם ידידי הרה"ח ר' בנימין נויפעלד שליט"א מעיר בי"ש יצ"ו.

אשר כ"י עתיק, באשכולות משובחים, זומר את כרמינו, כרם נטע לו - ובו נטיעות של שמחה, נטיעות של דביקות והתעוררות, כאשר מנחיל לכלל מפירות ומזמרת הארץ עם שורשם ומוצאם.

הננו להוסיף בהארה חדתא אודות אוסף ניגוני בצאת ישראל שהבאת מתוך יצירותיו של נעים זמירות הרב ר'

כתוב כאן. מה שכתוב "לפי" וכו' הוא מנהג אושטרייך ופולין לומר פיוטי אהבה בשבתות שבין פסח לשבועות. ואולי במקור היה כתוב כאן "כי אם לפי".

אשמח להבהרה מה כתב כאן הרב טסלר במכתבו המקורי.

תודה רבה!! אגעזונטע זומער
נתנאל

במחזור האשכנזי כי לפי מנהג אושטרייך ופולין בשבתות בין פסח לשבועות".

ברור שנשמט מילה/מילים בין המילים כי - לפי. אם הכוונה "כי" לתת סיבה ונימוק מדוע כמעט אין פיוטי אהבה במחזורי אשכנז - הנימוק אינו

ראשית תודה עצומה על המפעל הנפלא והמיוחד שלא יסולא בפז,

במכתבו של הר"ר ח"י טסלר, בחלק הראשון שמסביר את מהות הפיוטים השונים, באות ד על פיוטי "אהבה" כתוב כך:

"פיוטי 'אהבה' כמעט ואינם נמצאים

תשובת המערכת:

ייש"כ על ההערה, אכן המדובר בט"ס וכדבריכם כן הוא, וצ"ל "כי אם לפי"

מכתבים למערכת

בס"ד

שלום ר' בנימין

ראשית ברכות על הגליונות הנפלאים, יין ישן בקנקן חדש.

כמה הוספות על הגליון "עתיקין" 3

א. מצורף (26:7) הקלטה מניגון "חסל סידור פסח" (15) שהושר ע"י הרה"ק ר' שלמה'ניו מסדיגורא

כמו"כ כתבתם שהושר רק בנעילת החג ולפי הידוע לי הושר גם בליל הסדר.

אמר לי הרה"ח ר' אברהם אשר בריקמן שהיה הרבה שנים אצל ה"עקבי אבירים" בליל הסדר וזוכר

בבירור שהיה שר את הניגון דנן.

ב. ניגון "חסל סידור פסח" (16) בעלזא, סיפר לי הרה"ח ר' משה ביכלר שליט"א ששלחו הרה"ק בעל ה"עקבי אבירים" מסדיגורא אל מר יעקב רנד אבא של שולי (שלום יוסף) רנד שהיה חסיד סדיגורא שילמד ממנו שירים שהיו שרים ברוז'ין בכלל ובסדיגורא בפרט, ובין הדברים שר את הניגון דנן על

"קל מסתתר" שלדבריו היה מושר בסדיגורא [ונראה לי גם בשטפנשט]

גם דודי הרה"ח ר' הערשל הלוי ז"ל ראש המנגנים בחצה"ק סדיגורא שמע זאת מר' יעקב הנ"ל, אבל עוד מקור חוץ מר' יעקב אין לי כרגע.

ג. "ברח דודי" (23) מאניש הזכרתם את ר' שלמה קאליש, הרי שלך לפניך, בטיש אצל ה"עקבי אבירים" תשס"ה (26:8)

בברכה

חיים יעקב הלוי

לכבוד הרה"ח רבי בנימין נויפלד נ"י,
עורך עתיקין,

התגלגל לידי הגליון המיוחד "עתיקין", עם שלל הניגונים המצורפים, ומה אגיד ומה אומר, כל מה שאומר יהיה פחות מיד, כמיים קרים על נפש עייפה, בדורנו הירוד, לשמוע נגינה אמיתית, אותנטית, טהורה, קדושה, אצילית, נשגבה, עילאית, מפנימיות הלב וכיסופי הנפש, מפי מאורי הדורות, ללא זמורת זר, וללא השפעות חיצוניות, דבר שכה התגעגעתי שיצא בימינו,

זה עידן ועידנים, שליבי מיצר על סגנון "המוסיקה" "החסידית" בימנו, הן בסור מרע והן בעשה טוב, הן על הביטוי הגס והירוד שזה מחדיר בנפש, כידוע נגינה היא ביטוי פנימי לנפש, יש ניגונים "רוחניים", ויש שירים "מגושמים". והן שפשוט נמנע "ונגנב" מצעירנו הטעם המתוק והעונג הרב

של נגינה חסידית פנימית טהורה, פשוט כמו הגר במדבר שאינו יודע מה זה שלג... נגנבו ונשדדו מהם.

כך, שמיזם זה פשוט גרם לי לאושר רב, ואין לי אלא לחזק את ידיכם, בכל דרך אפשרית, כל כך כל כך הרבה זמן חיכיתי לזה, שיקום איש וישתדל להחזיר עטרה ליושנה, תודה רבה מכל הלב, תחזקנה ידיכם, תראו רק הצלחה וברכה בעמלכם, שתתרחבו ותפיצו מעיונותכם החוצא.

תודה מיוחדת גם לידידי הטוב רבי יצחק קרימילובסקי נ"י ממודז'ץ, מומחה עצום בנגינה חסידית טהורה, במיוחד מבית היוצר של חצר הקודש מודז'ץ, הרבה ינקתי וקניתי מחצר זה. נגינה עם כל הטעמים והפירושים ממש, גן עדן התחתון.

גם שמחתי שהנגשתם כמה מניגוני גור, הארוכים והמורכבים וללא מילים, שמטבע הדברים סוג ניגונים קשים אלו לא מתפרסמים והציבור מפספס אותם, אבל עומקם עמוק מן העמוק, ומרוממים את הנפש כמה דרגות, וטוב הדבר שחילקתם את זה לכמה בתים, ככה יוקל על "המעייין" (ניגון זה מעין "שטיקל תורה") להבין את הדברים לאשורם, אוצרות רבים נגוזים יש בנגינת חצר גור, שמעטים מחוץ לגור מבינים בהם,

אשריכם ואשרי חלקכם, הלוואי והייתי יכול לקחת חלק בכך, אולם אני גר בחוץ לארץ, ומריחוק מקום אבל מקירות ליבי, אני משתתף אתכם, ומאחל לכם אך ורק הצלחה והארת פנים משמיים בכל מידי דמיטב.

בברכת הבוחר בשיירי זמרה,

יעקב שמעון שטרן

מכתבים למערכת

בס"ד

לכבוד הרב בנימין נויפעלד נ"ו עורך ראשי של גליון עתיקין, ואתו עמו כל עוזריו ומסייעיו. אחדש"ה.

הנה מאוד מאוד נהניתי יחד עם כמה מיידידי, מהגליון הנפלא והקדוש עם ידיעות מחכימות ומהנים נפשות בני אדם העוסקים בענייני נגינה העתיקה והמתחממים לאורם של אלו הצדיקים והחסידים מדורות הקודמים, ומה גם שעי"ז מתחדש אורם כבראשונה. ומביא טעם ותענוג רוחנית להרבה מהקוראים והשומעים הגליונות ומורים להם דרך הישר, וכמה מתוקים ונאים אלו הנגונים מימי קדם, ועוד ועוד מעלות רבות ונחמדות כמו שכבר כתבתם כמה מהם. ורק כמה הערות קצרות אשר עברו על רעיוני בעת עברי על הגליונות, והגם שאין ידי משגת לחקור אחר הדברים עד הסוף ואין דבריי מקובלים כנתינתן מסיני, אבל אולי יהיה זה קצת כעזר וסיוע, ואולי בין שנינו יצא אור חדש.

• **אשכול** - של כ"ק אדמו"ר האמצעי **מבאבוב** זצוקלה"ה הי"ד (גליון 1 מספר 4) - שמענו מכ"ק אדמו"ר **מבאבוב שליט"א** ששמע מהרה"ח ר' **הערשל טויבער** ז"ל מאושפיצין-קשאנוב (אביו של הדומ"ץ דק"ק באבוב שליט"א) שניגון זה נתחבר עם התיבות של פיוט ההוא, והגם שהוא לא ה' שם בעת שחיברו, אבל כן שמע מיידידי תלמידי כ"ק אדמו"ר האמצעי זצ"ל בשעתו.

אמנם כששאל את אביו כ"ק רבינו זצ"ל מענין זה לא ענהו רק שתק. ואפ"ה מסתברא הא מילתא כיון

שמותאם ומסודר באופן נאה ויאה, ושומעים בעת שמזמרים אותו איך שמפרש את הפיוט בפירוש המילות והכוונה (בעז"ה תוכלו לשמוע אותו על הקאסעט החדש שי"ל בקרוב בעז"ה בדיבור ובקלא חלק ב' ע"י הבעל מנגן הנפלא הרב יהושע ראזען שליט"א וחבורת יונגערליך).

• **שושנת יעקב** (גליון 2 מספר 10) - אשר כתבתם שהוא מניגוני מאדזיץ, וכן אמר ר' ב"צ שענקער ע"ה שנשכח מהם. הפליאה כי בקהלת באבוב הניגון מושר הרבה מאוד במשך ימי חודש אדר, ואצלנו מקובל שהוא מחיבורי הרה"ח ר' **עזריאל מאנדלבוים**, ומעשה שה' כך ה', בעת שסיבב לקבץ מעות בימים אלו הגיע אל ביתו של איזה עשיר שנהנה מאוד משיריו, וא"ל שיתן לו מעות אם יעשה ניגון, וא"ל שכן יעשה, ובבקשתו שלכל 'פאל' שיוסיף להניגון יוסיף הלה כנגדו על נתינתו, וכן עשו, ואז חיבר ניגון זה.

• **ועל הניסים לפורים** (גליון 1 מספר 13) - הנה שמעתי ניגון זה מהרה"ח ר' **משה קעסלער** שליט"א מזקני פארי ק"ק באבוב וראש מנהלי ישיבות באבוב, והוא העיד בשם אביו הרה"ח ר' **ישראל אהרן** ע"ה שניגון זה חיברו ר' **ישראל שוסהיים** ז"ל חזן בעיר לאנצהוט. ויש באמתחתו עוד כמה ניגונים ממחבר הלז.

• ניגון סגולתי של הרה"ח ר' **משה גאלדמאן** ע"ה - כשעוסקים בניגוני מחבר הזה, ובפרט בניגוניו על פיוטים אלו אי אפשר לשכוח מלהזכיר ניגון שחיבר על פיוטי גאולה לשבת שני', חשבון קץ ראשון קץ הפלאות, (על קאסעט קץ הפלאות) שמתחנן כעבדא קמי מרי' על הגאולה השלימה שיתגלה בקרוב במהרה בימינו...

• והנני מצרף פה (ראה מספר 14 בגליון, מאמר מיוחד) ג' צילומים מניגוני ר' **הירש לייב באקאן** (דודי) **מקראנוב** לחג השבועות אשר ביקשתם, ולמיטב ידיעתי עדיין לא נתפרסם מעולם...

א. לא תחמוד - קרוץ מחומר - ליוצר של יום ב' דשבועות

ב. אלה הדברים - ליוצר של יום א' דשבועות (לא תחמוד)

ג. אהבה רבה. הגם שכ' כאן שבאמת הוא ניגון בלא תיבות, אבל כיון שכתוב כאן אהבה רבה, מסתמא שייך לחג השבועות.

• ועוד הנני מצרף פה (26:9) הקלטה מכ"ק אדמו"ר **מבאבוב** זצ"ל איך שהוא שר בעצמו ניגון של אביו כ"ק אדמו"ר **האמצעי** זצ"ל הי"ד - בקרית בבאבוב בל"ג בעומר שנת תש"ל.

הכותב וחותם בהודאה על העבר ובקשה על העתיד
ב.ב. - בארא פארק יצ"ו

שני ביט"ס), ואז אמר מפורש שזהו חלק מהניגון (וכפי שהגידו החסידים שהסתופפו אצלו אז), וכדרך ניגוני צדיקים כבר העמיסו החסידים רמזים וטעמים מדוע כן עשה, אבל בפשטות זה אחד מכמה אופני השירה. וכן נתחבר ניגון זה.

אחד - שותקים, במקום שמזמרים הציבור) וכן נעשה הניגון בכוונה [כפי שתשמעוהו בעז"ה בטעיף בדיבור ובקלא הנ"ל ברוב פאר והדר].

וכעין זה חיבר כ"ק אדמו"ר האמצעי מבאבוב זצ"ל ניגון על קל אדון שגם שם נתחבר לרווח פנוי (שם יש אור

נ.ב. עוד העירוני א' מיידידי להזכיר פה בענין הניגון אשכול הנ"ל, ששמענו כמ"פ מפי כ"ק אדמו"ר מבאבוב שליט"א ששמע מאביו כ"ק רבינו זצ"ל מבאבוב, וכן שמעתי מאבי שליט"א שגם הוא שמע כן מפורש מרבנו זצ"ל שהניגון נתחבר עם רווח פנוי, (דהיינו שלזמן מועט - כאורך "ביט" [BEAT]

הרה"צ רבי אהרן
גרינצווייג זצ"ל

זיכרון להולכים

כינור הפלאים של רבי אהרן

יאיר וינשטוק

"ארבעים שנה אקוט בדור, ואומר עם תועי לבב הם".

קול הפעמונים של החזן מסתלסל באוויר בנעימה מתוקה ומצלצל בניגון ענוג ברחבי הבית.

המתפללים חלקם ישובים על כסאות ליד שולחן. חלקם על ספה, כמה מהם עומדים קרוב ויש המצטופפים קצת רחוק, במסדרון הקטן, קרוב לדלת הבית.

ליל שבת בבית, אולי תבוא?"

לפני כן היה רבי אשר מתפלל בבית הכנסת "אמונת ישראל" גרודז'יסק בשכונת זיכרון משה, וכאשר נחלש ביקש להתפלל בביתו.

הייתי אברך צעיר מאוד. עדיין לא הכרתי מספיק את רבי אשר. הייתי רגיל להתפלל בבית הכנסת "בית אהרן" שבשיכון הרבנים בשכונת רוממה, שם חיכה לי חברי הטוב מהשיבה, אז עוד בחור כהלכה, הרה"ג זאב רזנטל ז"ל שאביו הגאון רבי משה אהרן זצ"ל התגורר בשיכון הרבנים. הייתי אוהב לשוחח אתו לפני התפילה ולאחריה ולפעמים גם, אבוי, באמצע "לכה דודי".

בקשתו של רבי אשר לא נפלה על אוזניים קשובות. מה פתאום שאעזוב את בית הכנסת הקבוע שלי לטובת מניין ביתי לא מבוסס.

הרה"צ ר' אהרן גרינצווייג זצ"ל

כאמור, לא הכרתי את רבי אשר. אבל הוא כבר החליט שאני אהיה אחד המתפללים...

בליל שבת אני יושב בבית הכנסת, ולפתע, באמצע המזמורים שבין לכו נרננה לבין לכה דודי, אני מרגיש שלבי מתחיל לבעור באש של געגועים לרבי אשר.

התעלמתי והסחתי דעת. התרכזתי בפסוקים והמשכתי הלאה.

לא עוברת דקה והאש מתלקחת שוב. בעוצמה גועשת. אני מרגיש שאני חייב הרגע לראות את רבי אשר.

החזן מגיע ל"לכה דודי" ופוצח בניגון מרטיט לבבות. מנגינה עתיקת יומין, אולי מימי תלמידי הבעל שם טוב, אולי מדור מאוחר הרבה יותר. אבל בדבר אחד אין חולק: זאת היא מנגינה ייחודית, לא עוד אחת מן הרפרטואר המוכר של החזנים בבתי הכנסת.

הנוכחים, חלקם מעיינים בחומש, חלקם בעלונים, אינם מרגישים במיוחדות של המעמד, בבחינת אין בעל הנס מרגיש בניסו.

עשרים שנה מאוחר יותר, כאשר נוחתת לפתע בשורת

איוב בצהרי יום שישי האחרון על פטירתו הפתאומית של ידידי הוותיק הרה"צ רבי אהרן גרינצווייג זצ"ל, הזיכרון הראשון שצף בראש הוא של אותם לילות שבת קסומים, כ-20 שנה של תפילות בביתו של זקני הצדיק רבי אשר פריינד זצ"ל, כאשר החזן האולטימטיבי, הוא, איך לא, רבי אהרן גרינצווייג - האיש וקול הכינור.

היה זה לפני כשלושים וחמש שנה, כאשר זקני רבי אשר אמר לי, "אני מארגן מנין לתפילת

זיכרון להולכים

הרה"צ רבי אהרן
גרינצווייג זצ"ל

<<< המען

ניסיתי שוב להתעלם. זו סתם מחשבה לא רצינית.

בפעם השלישית האש הפכה ללהבה ענקית ואני מרגיש שנשמתי יוצאת מרוב כיסופים לראות הרגע את רבי אשר.

אני יוצא מבית הכנסת, ניגש אל פעוט ששיחק שם בחול וניסה לצוד נמלים, "מוטי בוא" אני אומר לו. נוטל את ידו הקטנה ומתחיל לצעוד בצעדים מזורזים לכיוון שכונת מקור ברוך.

הפעוט בן השנתיים וחצי לא הבין מה אבא שלו רוצה ממנו ולמה הוא רץ בלהיטות שכזאת. אני טסתי כל עוד רוחי בי כאילו מישוהו מושך אותי בחבלים. כאשר בני בכורי מתחנן לפני "אבא, אני לא יכול לרוץ כל כך מהר". ואני מאט את הקצב למענו ובשלב הבא מרים אותו על ידי ודוהר.

בתוך כמה דקות הגעתי אל ביתו של רבי אשר ברחוב דון יוסף נשיא 5. אני נכנס פנימה ועיני מתמגגטות אל מקומו של רבי אשר. הוא מסתכל עלי בחיוך קל, קורץ לי קריצה רבת משמעות ועיניו החכמות סוקרות אותי במבט של "חשבת שתוכל לסרב?"...

הוא ידע שאני אבוא וחיכה לי... התחלתי להבין אז עם מי יש לי עסק...

והדבר השני באותו מעמד:

החזן!

אני מקשיב לחזן ונדמה לי שאינני שומע קולו של בן אדם אלא צלילי כינור ייחודי מנגן בצליליו היפים ביותר.

הלכתי שבי אחרי נוסח התפילה הייחודי, ונשביתי בקסמיו של אותו חזן שכמדומה פגשתי אז לראשונה.

לאחר התפילה אני ניגש לרבי אשר ואומר לו שבת שלום, אם ציפיתי לשמוע אותו אומר "משכתי אותך לכאן" התאכזבתי. הוא כמובן לא אמר מילה על מה שקרה ואותו הרגשתי בכל נימי נפשי, הדיבורים היו מיותרים. אני ידעתי, והוא ידע שאני יודע והבין שאני חותם כאן קבע.

ואכן מאותה שבת ואילך, התפללתי בקביעות בביתו של רבי אשר.

לא אני ולא אף אחד מהנוכחים הבין אז את מה שקורה לנו. חווינו את העולם הבא מבלי

לדעת זאת. היה

לנו גן עדן מדי ליל

שבת. רבי אהרן היה אברך צעיר

הטרוד בבית עם ילדים קטנים ולפעמים

הוא היה מאחר, רבי אשר שמינה אותו לחזן

הקבוע בביתו חיכה עד שיגיע מביתו ברחוב שערי צדק הסמוך, ולפעמים כשידע שלא יבוא שלח אותי במקומו, ובשבתות שנסע מחוץ לעיר מילאתי את מקומו באופן קבוע.

ר' אהרן היה התגלמות של מתיקות התפילה. הכל: הנוסח הייחודי, המנגינות שבחר ל"לכה דודי". לכה הוא אהב מאוד ניגוני מודו"ץ, החוש המוזיקלי שלו הרקיע שחקים, ויכולת ההתאמה שלו ל"לכה דודי" הייתה נדירה.

היה לו אומץ. יכול היה להתחיל לשיר ניגון שאיש לא הכיר, והוא שר סולו. שאלתי אותו אחר התפילה, "מדוע אתה לא שר משהו שכולם מכירים?"

"אני אשיר את זה פעם ופעמיים ושלוש עד שתכירו" ענה לי בחיוך עליז, והוא ידע היטב על מה הוא מדבר. קהל המתפללים ברובו היה קבוע. אותם חמישים-שישים איש, חסידי מקורביו ובני משפחתו של ר' אשר, ואכן, בשבוע השני הצטרפו כמה ולאחר חמש שבתות רצופות למדנו כולנו ניגון חדש. כאשר כבר התרגלנו אל הניגון החדש והיפהפה, ר' אהרן החליט שהגיע הזמן ללמד אותנו ניגון אחר.

וכך קהל המתפללים התוודע לרפרטואר מכובד של כעשרים וכמה מנגינות קסומות. "א אלטער גאליציאנער ניגון" (ניגון גאליציאי עתיק) היה עונה לשאלותי החקרניות בכל פעם אודות מקורו של הניגון התורן החדש.

מילה במילה

ר' אהרן היה חזן נדיר וקולו היה קול קסום, אבל גם ידיו היו ידי זהב. הוא היה מוהל החצר של "יד עזרה" (רווחה אז אמרת כנף בביתו של ר' אשר כי ר' אהרן מתפלל מילה במילה...) וכל החבורה המסתופפת בצלו של רבי אשר ידעה שר' אשר ממליץ עליי בהחלטיות חסרת פשרות ומפליג בשבחו.

אלפי ילדים זכה ר' אהרן למול בעשרות שנותיו כמוהל מומחה, והוא היה מטריח עצמו לכל מקום אליו הוזמן. היו בריתות שהצריכו אותו לקום לפנות בוקר כדי להספיק להגיע אל מקום מרוחק. שאלת השעה

זיכרון להולכים

הרה"צ רבי אהרן
גרינצווייג זצ"ל

<<< המשך

שידוך עם סימני
שאלה. תשובותיו לאחר
הטבילה היו כמו צ'ק בנקאי.

יש לי ידיד אותו חילץ ר' אהרן מתסבוכת כספית
נוראה שאיימה על בריאותו וחיייו כאשר בשורה של
צעדים מושכלים שלף אותו מדירה קטנה ובעייתית,
שיכן אותו בבית גדול ומרווח, בשלב הבא עזר לו
להיחלץ מחובות של כמה מיליוני שקלים, ושיקם אותו
חברתית יחד עם מעמדו שנפגע אנושות ותודות לעצות
ולברכות של ר' אהרן, חזר הלה אל מעמדו המבוסס
כבתחילה והשיא את ילדיו בשידוכים מכובדים.

מזה כמה שנים חלה ר' אהרן לדאבוננו, מחלה
ממארת קיננה בגופו. הוא עבר טיפול שהועיל לכאורה
אבל בתוך זמן קצר חזרה המחלה ותקפה אותו ביתר
שאת. הוא עשה כל מאמץ להסתיר את המחלה מידידיו
וחבריו, ובכל פעם שראיתיו חיך את חיוכו העליזים
ותמיד דאג ושאל על עניין מסוים שבו שיתפתי אותו
שנים רבות. אינני יודע אם 'אבלו היה בלבו' כדברי
הקלישאה החבוטה, מפאת הידיעה על מותו ההולך
ומתקרב, אבל צהלתו בוודאי הייתה בפניו.

בשבועות האחרונים ידע ר' אהרן בדיוק אנה פניו
מועדות, ובימי האחרונים אמר לבני משפחתו בבירור
כי הוא ייפטר מהעולם בערב שבת. נבואה שהתבררה
כנכונה, והרי יום המוות מכוסה מכל אדם.

בצלילות דעת גמורה, נפרד ר' אהרן מן העולם
בצהרי יום שישי האחרון, ובתוך זמן קצר נטמן בין רגבי
הר המנוחות ליד אביו. שמעתי ממורי ורבי האדמו"ר
הקדוש מלעלוב זי"ע כי "פטירתו של אדם מראה מי הוא
היה", ופטירה זאת שעליה נאמר כי מי שנטמן בערב
שבת לאחר חצות פטור מחיבוט הקבר, מעידה בוודאי
על טיבו ומהותו של ר' אהרן, ידידי היקר והאהוב. מן
הסתם עלית למתיבתא דרקיעא לגשת מיד לפני התיבה
במחיצתו של מורנו רבי אשר. אבל הפעם זו לא הייתה
רק בחינת מעין עולם הבא, אלא העולם הבא ממשי.
ווי להאי שופרא דבלי בארעא, ויהי זכרו ברוך.

מעולם לא היוותה לו מחסום. מוכן היה תמיד עם התיק
הקטן שלו. ידי אוחזות בסכין, פיו מפיק עצות מרגיעות
והדרכות נוסכות שלוה להורים מודאגים, והוא תמיד
על המשמר, מוכן ומזומן לכל קריאה.

ראשיתו הייתה מצער, זכורני שיחות שלו עם ר' אשר
כאשר לא הכירו אותו כמעט ולפעמים עברו עליו ימים
"חלשים", במו אוזניי שמעתי את ר' אשר מרגיע אותו
ומבטיח לו "אתה עוד תהיה כל כך עסוק עד שבקושי
תמצא זמן לעשות משהו אחר חוץ מבריתות".

ואמנם, בשנים האחרונות נעשה ר' אהרן מוהל מקובל
בכל מיני חוגים וחצרות חסידיות, והיו לו מאות ואלפי
מערצים מושבעים שלא הסכימו לחשוב על אופציה
אחרת שר' אהרן אינו משמש בה כמוהל לבן היילוד.

אבל לעילא מכל זאת. ר' אהרן היה "איש חמודות"
ותלמידו המובהק של ר' אשר. היה לו מוח חריף
ועמקות מחשבה. ר' אשר היה מדבר לעיתים דיבורים
נשגבים בעבודת ה' עד כי לא כל מוחא סביל דא. אפילו
תלמידים וותיקים עמדו לפעמים מתקשים להבין את
עומק דיבוריו. ר' אהרן היה שט כדג במים בנבכי
משנתו הרעיונית של ר' אשר, וקלט במהירות הבזק את
כוונתו גם כאשר היה מדבר במושגים מופשטים שאינם
מתיישרים על דעתם של אנשים מן השורה. הייתי
עומד שם ומשתומם לשמוע את שאלותיו שלעיתים
חשפו רובד עמוק עוד יותר מהדברים שנאמרו תחילה,
עד כי יכלו לראות מה תלמיד טוב יכול לעשות לרבי
שלו. בבחינת "ומתלמידי יותר מכולם".

ברבות הימים, לאחר הסתלקותו של ר' אשר, המשיך
ר' אהרן לצמוח הלאה בסולם המעלות האישיות שלו והוא
הפך בעצמו לרבי ומורה דרך לרבים בעבודת ה'. יש
לי ידיד טוב שלא זז שנים צעד אחד בלעדיו, וממנו
שמעתי כבר לפני עשור על הנהגתו של ר' אהרן אותה
נטל ישירות מבעל ההילולא של השבוע, הצדיק רבי
שלמה מזוועהיל זי"ע. הוא היה הולך לטבול במקווה
כאשר הונחה לפתחו שאלה קשה וקל וחומר
שאלה גורלית של ניתוח או

זיכרון להולכים

הרה"צ רבי אהרן
גרינצווייג זצ"ל

<<< המשך

ככלות השנה

זהו קטע שנכתב על ידי בשנה שעברה כחם לבי, מיד לאחר פטירתו בדמי ימיו של ידידי הטוב, נעים זמירות ישראל הרה"צ רבי אהרן גרינצווייג זצ"ל.

ממרחק של שנה מתברר כמה חסרוננו של ר' אהרן גדול. הוא היה בבחינת מפורסם ונסתר בחדא מחתא. ידוע היה כמוהל מומחה במיוחד, וזכה למול אלפי ילדים אבל, פחות אנשים ידעו על כוחו הגדול בתחומים אחרים. יש לי ידיד טוב, אברך חסידי מופלג ובעל משפחה גדולה שנקלע לקשיים כלכליים בלתי נסבלים, עד שהגיע לבחינה של "טוב מותי מחי". הוא לא ידע כיצד להיחלץ מצרתו והיה אבוד לחלוטין. רבי אהרן נחלץ לעזרתו. השיג לו סיוע כספי נחוץ שהיה ממש "עזרה ראשונה" ובהמשך בשלל עצות חכמות העמיד אותו על רגליו וחילץ אותו ואת משפחתו מבאר שחת כפשוטו.

אותו ידיד סיפר לי שרבי אהרן הפך בעצמו בשנותיו האחרונות, מאז הסתלקותו של מורו ורבו, ר' אשר פריינד זצ"ל, לרבי לכל דבר והיה מקבל אנשים לעצה וברכה. סיגל לעצמו את הנהגתו של הרה"ק רבי שלמה

מזוועהיל זיע"א,

והיה נוהג כמוהו ללכת למקווה ואח"כ לתת עצה בעניינים סבוכים, ואנשים ששמעו לעצתו שניתנה לאחר טבילה במקווה, נושעו מצרתם.

מנגינות רבות הנחיל רבי אהרן לי ולכל מכריו, מהם שהצלחנו לפענח, ומהם שעד היום לא נודע מה מקורם, כמו המנגינה הנפלאה המצו"ב (24:1) שאותה הגדיר כ"ניגון גאליצאי עתיק" ואיש לא יודע את מקורו.

מצורף בכאן הניגון הזה בגרסה ווקאלית שביצעתי בשנה שעברה עם בני משפחתי שיחיו וכמו כן בגרסה אינסטרומנטלית מיוחדת שנערכה במיוחד עבור "עתיקין". וכמו כן השיר של כ"ק מרן אדמו"ר האמרי שאול זצוק"ל אשר הרה"ח רבי בן ציון שנקר זצ"ל שר אותו על "ידיד נפש" כפי שהוקלט בשמחת הברית לנכדי בן בני הרה"ח חיים שיחי' בחודש ניסן תשע"ז (23:4) וכפי שתוכלו לשמוע ברקע את קולו הנפלא והחזק של רבי אהרן זצ"ל מתנשא מעל כל הקולות סביבו...

ת.נ.צ.ב.ה.

חצרותיו בתהילה

אקדמות בגור

אליעזר מאיר חמניצקי

נסיעה זו היא גולת הכותרת של כל הנסיעות לגור במשך השנה, חג קבלת התורה בצל הק', בה בא לידי ביטוי החשיבות שנתנו בגור ללימוד בשמחה ויגיעת התורה שהיא עיקר וראש ותנאי קודם ושורש לכל ענייני החסידות, ויום זה הוא יום שמחה ותאוות כל נפש בקבלת התורה מסיני,

עוד בתקופת החסידות בגור דפולין כבר שבועות מספר לפני החג נהרו לעיירה גורא קלווריא חבורות חבורות של בחורים ואברכים שהגיעו כדי לתפוס מקום בבית המדרש ובאכסניות - "סטאנציעס" (תחנות) בלשון החסידים -

ברחבי העיירה, בית המדרש היה מלא מפה אל פה מידי יום ביומו, כאשר רבים מהחסידים תפסו מקומות ללימוד בכל זווית ואף על מדרגות הבימה ובכל זיו פנוי, ומחוסר מקום חלקם אף פנו ללמוד בבית המדרש העירוני. ככל שהתקרבו הימים לבשה חצר גור צורה חדשה, מכל קצוות פולין החלו באים בזה אחר זה לגיונות לגיונות של בני עליה ומבקשי השם, ובהם עשרות רבנים, מורי הוראה, גאוני עולם, חסידים מתקופות קדומות של גור וקאצק וכו' אנשי צורה אשר רוח קדושה אופפתם, וכמובן המוני "עמך" - יהודים פשוטים העמלים לפרנסתם במשך כל השנה, יהודים אלו אוגרים

בהחלט מדמה גם את התיאור הדרמטי בתפילת "אתה נגלית בענן כבודך" של סדר שופרות בר"ה,

כל מהותה להפליא ביופי ובסילסול ותיכום רב את "שִׁבְח רַבּוֹן עֲלֵמָא, אֲמִירָא דְכָתָא" בשעת מעמד קריאת התורה ב"ההוא יומא" כלשון רבי יוסי בגמרא, כשכל הקהל הגדול עומד הכן לקבל מחדש את התורה כי הרי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים".

בגור, חג עצרת כפשוטו, כולם נעצרים ומתאספים ובאים,

הנסיעה הרבתי והנהירה המפורסמת לחג קבלת התורה נהוגה היא עוד מקדמת דנא בגור ולמעלה בקודש (ומשנת תש"ח גם עקב היא"צ של מרן האמרי אמת זכר צדיק וקדוש לברכה)

בגור, כמו כמה מחצרות פולין, ניגנו את פיוט האקדמות עם יצירה חדשה שהולחנה במיוחד לכך בכל שנה, יצירה רבת פאר והדר, יצירה קלאסית בניב חסידי לכבוד חג מעמד הר סיני.

ובעוד בשאר חצרות החסידות בפולין ניגנו רק חלק מהפיוט עם לחן מיוחד לכך או ניגנו טרם אמירת הפיוט, ושאר הפיוט נאמר בנעימה המקובלת בשאר הארצות, אך בגור הוקדשה לכל פסקה קטע מיצירה סדורה וארוכה, כל אחד מן הקטעים מותאם לקטע בפיוט, (קטעי המענה מפי הקהל בוודאי במקורם נאמרו מפיו בנעימה

המקובלת בשאר קהילות ישראל, שהרי גם בגור ברשות לחתני שמחת תורה ועוד - הנוסח כמעט זהה)

קומפוזיציה זו היא הגדולה והנחשבת ביותר מבין כל היצירות החדשות המולחנות בגור לשירי תפילות השנה.

גודלה הוא גם מפאת אורכה אך בעיקר מחמת מורכבותה והלחנתה רק על ידי מי שכשרונו גם להלחין הלחנה עם נגיעות קלאסיות, שירה מלכותית ואצילית, המפארת ומתארת את החגיגות של מעמד קבלת התורה בהר סיני, כולו עשן בהשראת השכינה מחד, וגם פורח ויפה מאידך, היצירה

חצרותיו בתהילה

<<< המשך

בנגלה ונסתר, ומשכך נבחר להלחין את ניגוני חצר קאצק וגור, היה מביא את יבולו המפואר והסדור להפליא, ניגון לאקדמות בשבועות, ו'היה עם פיפיות' לימים נוראים, וכך נמשכה המסורת העתיקה - להלחין בכל שנה ניגונים לימים טובים בהם היו הנסיעות הגדולות.

אחריו ידועים עוד כמה שמות מגדולי החסידים ותלמידי החכמים שהלחינו.

אך לא נותרו תווים ומסורת מהניגונים דאז, מפאת התחדשותם בכל שנה ומעוד סיבות.

האקדמות הקדום ביותר שנותר לפליטה ונתפרסם הוא משנת תרע"ט של הרה"ח ר' ישראל סבינר - קורניק הי"ד וזאת רק משום כי נכתב על ידי המלחין.

כמו כן מהרה"ח ר' קלמן יונה עהרליך נותרו מספר יצירות על אקדמות,

לשבועות בגור לעת שירת האקדמות הגיעו אף רבים שלא נמנו על חסידי גור אך רצו להאזין לשירה קסומה זו, ורבים מהם אף שלא היו חלק מן הנוף הגוראי והם נצר לחסידי גור מדורות קדומים וכמתוך מסורת וכן חיבה מושרשת ועמוקה למעמד זה הגיעו והצטופפו

שעת האקדמות היא שעת השיא, הס מושלך וקהל רבבות עמך דרוך כולו ואזנו כרויה בדממת קודש ובציפיה דרוכה, ניתן לדמות ברגע זה שאין אף בריה מצויה בבית המדרש וסביבותיו, דממה דקה, ברגע זה חולפת תחושה כמתאימה להפליא להגדרת חז"ל במדרש שמות (רבה כ"ט: ט')

"אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן

כשנשתן הקדוש ברוך הוא את התורה

צפור לא ציץ,

עוף לא פרח,

שור לא געה,

אופנים לא עפו,

שרפים לא אמרו קדוש,

הים לא נדעזע,

הבריות לא דברו,

אלא העולם שותק ומחריש -

ויצא הקול: "אנכי ה' אל-היך".....

פרטים היסטוריים על מלחיני הניגון תמצאו ותורו צמאונכם במאמרו הנפלא של הרה"ח פנחס ביכלר המצורף לגליון זה, אף אנו נרחיב קצת פרטים על ההיסטוריה ומעט על האווירה בעת הנגינה על הבימה טרם הקריאה, וכן קצת מן הקצת על הסדר והמבנה הכללי של הקומפוזיציה, אותו הסדר והמבנה דומה שנה בשנה, כי הרי אין שינוי במילות הפיוט ופירושו, רק הלחן עצמו הוא השונה משנה זו לזולתה.

עוד משמו של הרה"ק מרן בעל חידושי הרי"ם מגור נמסר שיש להלחין ניגון חדש לכבוד יום טוב בעת נסיעת החסידים לרבם בהטעימו בכך את הכתוב "שירו לה' שיר חדש, תהלתי בקהל חסידים"

החסיד החזן רבי זלמן טוטיץ מפולטוסק שהיה תלמיד חכם עצום

היו במשך השנה פרוטה לפרוטה למען יוכלו להצטרף לנסיעה זו - שאצל חלק מהם הייתה זו הנסיעה היחידה במשך השנה כולה.

בחג השבועות הגיעו כמעט כולם ללא יוצא מן הכלל, גם רבני עיירות מגדולי התורה בפולין שהיו נשארים במשך חגי השנה עם קהילותיהם, לחג קבלת התורה הגיעו כולם בהמוניהם, ובכל עת שהיה מי מדמויות ההוד הללו מגיע לעיירה לחג, עבר רחש בין יושבי בית המדרש על בואו, והתכונה וההתרגשות הייתה גדולה לקראת החג הקדוש.

בליל התקדש החג מראה בית המדרש הגדול היה כיוורה ענקית מעלה רתיחה ומבעבעת, אלפי חסידים היו יושבים ועוסקים בתורה, ולאחר שעות של לימוד מתוך התרוממות הנפש, היו יוצאים פרחי החסידים בריקוד של שמחה, מעגלים מעגלים עד אור הבוקר, כשעל כולם ניכרת שמחת החג במחיצתו של הרבי.

אחרי המלחמה האיומה, כאשר היה הרבי האמרי אמת בירושלים ונחלש ודאב את כאב שבר האומה וכמעט לא הביט נכחו, ונר אלוקים העלה את זכר ימי העבר, והתבטא בגעגועים רבים בנימת קדשו האופיינית: "אנימעלט, אין גער פאר שבועות האט געקאכט א קעסל, אויבן און אונטען, וואו זענען זיי היינט?" (בעבר, בגור, לפני שבועות, כבר רתח הדוד למעלה ולמטה, היכן הם כיום?)

ובחזרה לאקדמות

מלבד המוטיבים של חגיגות והתחדשות נצחון ושמחה כוללים גם המוטיבים יחדיו ביטויים של תפילה וכמיהה "עדב יקר אחסנתיה" שמכריז הש"ץ על ישראל נחלת ה', וכמו "צבי וחמיד ורגיג" שהציבור מחרה-מחזיק בקול המיה וסער אחרי הש"ץ, כל מקטע מתאים למילים הסדורות במילות האקדמות.

**בליל התקדש החג
מראה בית המדרש
הגדול היה כיוורה
ענקית מעלה רתיחה
ומבעבעת, אלפי
חסידים היו יושבים
ועוסקים בתורה**

<<<

חצרותיו בתהילה

<<< המשך

כמבנה הנגינה הקלאסית.

שירת האקדמות בפועל בבית המדרש בגור עשויה להתארך אפילו עד 45 דקות, כי תשעה פאלים (בדרך כלל) נכפלים ומותאמים לפי הטקסט בכדי להגיע ל 45 קטעי האקדמות יחד עם מענה הקהל.

אחר סיפור הבריאה והמלאכים עצירה מסוימת: **עַד כִּי יָקָר אֶחָסְנָתָה חֲבִיבִין דְּבִקְבַּעְתָּא**, עצירה של התרפקות, ונעשה הניגון ברגש

רב ועליו עונה הציבור בהמיית נפשו ובקול אלפי ישראל, וכתלי בית המדרש יזדעזעו ויעידו

צְבִי וְחֵמֶד וְרֵגֶגְ דְּלֶאָן בְּלַעֲוֵתָא

צְלוֹתְהוֹן בְּכֵן מְקַבֵּל וְהִנֵּיא בְּעוֹתָא

פאל לירי כזה מתוך אקדמות תשי"ג (תשכ"ה) הנה הוא בקישור [\(28:3\)](#) (נבחר גם כאחד מניגוני חופה בגור)

גם כאן יהיו פאלים מתאימים עם מעברים בין טונאליים ומודולציות מתוחכמות, וכדברי הרשות לחתן בראשית: **"אוֹתָהּ מִחֲבָבִים כִּיּוֹם נִתְּיָנָהּ בְּהֶדְרָה, מְסֻלָּסִים בָּהּ כִּחְדָּשָׁה וְלֹא כִּשְׁנָה שְׁעֶבְרָה"**, לא מעט פעמים יהיו המוטיבים בשלשות, כלומר מוטיב פותח, חוזר כתוהה ומסתלסל באופן שונה, ואז אותו מוטיב נהפך לסיום כמו תשובה ניצחת, בבבי תרי ותלת.

ככלל יצירת האקדמות עשויה קטע שואל וקטע משיב, קטע מתון וקטע עליז, קטע לירי וקטע סוער ומנצח, דיאלוג של שאלות ואומות העולם ותשובה ניצחת של כנסת ישראל, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים.

אדון עולם בסיום תפילת ערבית של יום כיפור שרה המקהלה בגור קטעים משירת אקדמות, כי מתאים הוא להפליא שהרי ביום כיפור ניתנו לוחות שניות.

היצירה על הפיוט אקדמות, כמוה כשאר הנגינה הגוראית, ממוקדת מאוד בהמחשת התיאור המועבר בטקסט, בין בהמחזה ובין בתחושה, הלכך יצירה זו מנסה להעביר כמה תחושות במקביל, פתיח ככרוז דרמטי אקדמות מילין

כולם כאיש אחד גוש אחד וענק ללא הבדלים, ראשי עם קודש כולם מטים אזנם ולבם רב קשב עת יגיע ספר התורה אל הבימה, אחריו יתייצב הרבי על עמדו, ואז בהנתן האות תפצח המקהלה בשיר, וכשהש"צ עטוף בטליתו נותן קולו ומשלב את מילות הפיוט המרומם והמרגש הזה.

על רגע זה סיפרו פעם חסידים שראו כיצד כ"ק מרן הבית ישראל פאר ישראל

וקדשו שרצה להכיר טובה למלחין החסיד ר' יענקל תלמוד ז"ל משכו בעבותות אהבה על פניו ובחן וברכות רחימאית פנה לעברו באמרו "בא הנה יענקל, תשיר את האקדמות שלך".

וזאת כי בניגון זה השקיע המלחין את כל כוחו יגיעו מרצו וכשרונו, וכבר היה פעם שנכנס ר' יענקל לרבי הבית ישראל ושאלתו בפיו, הרי הוא משקיע כל כך בניגון כה מורכב וארוך ובקושי נעשה

בו שימוש לאחר מכן (מלבד כולו בשולה"ט בשביעי של פסח) ואולי עליו לחדול מכך.

ערב שבת היה אז, ואדמו"ר זלה"ה קרא להרה"ח ר' לייבל גולדקנופף שניצח על המקהלה כשיענקל היה אמור לגשת לקבלת שבת, וביקשו לזמר "לכה דודי" את האקדמות של יענקל לאותה שנה, וכך הופתע מיודענו הש"צ בהגיע שירת לכה דודי והנה המקהלה פוצחת בשירת האקדמות שלו על כל פיוט לכה דודי, בכך הראה לו הרבי שהוא חפץ ורוצה בניגוניו ומעריך את מאמציו.

בשם כ"ק מרן אדמו"ר מגור שליט"א נמסר פעם, כי יש סיבה ראויה שעל

ונטילת רשות

בקישור זה [\(28:1\)](#) תוכלו לשמוע אחת מצורות פתיחה אלו, אקדמות תשט"ו (קול תוכנה)

וכן בקישור דלהלן [\(28:2\)](#) תוכלו לשמוע פתיח שכזה בנגינת פסנתר על יצירת אקדמות תשי"ז, תצלום תווי הניגון כולו מצורפים לכתבה.

היצירה תבטא שבח וחכמת הבורא בבריאת העולם, עבודת המלאכים בזריזות ובאימה, לכן גם הלחן יעלה וירד במפתיע יסתלסל בתחכום רב ובמעברים לוליניניים וביופי וחן מיוחד, אומנות גבוהה של תיווי מוסיקלי,

<<<

חצרותיו בתהילה

<<< המשך

**ניגון השאלה הוא
כמו קטע קדנצה,
נשאלת באיטיות,
בדרמטיות,
ובהסבר תובעני
מקיף ונחוש**

ובהגיע קטע השאלה הדרמטי והנוקב כל כך כדלהלן, לפתע הסערה משתתקת באחת, והמקהלה פותחת בנימה שונה, איטית, נוגה, שואלת ונוקבת

מִנֶּן וּמֵאֵן הוּא רְחִימֶךָ שְׁפִירָא בְּרִיּוֹתָא

אַרוֹם בְּגִינָה סְפִית מְדוֹר אַרְיּוֹתָא

שאלה כל כך תובענית, שובי שובי השולמית שובי ונחזה בך:

יִקְרָא וַיֵּאָה אֶת אֵין תַּעֲרִב לְמִרְתָּא

רַעֲוִתֶיךָ יַעֲבֹד לֶיךָ בְּכָל אֲתֵרְתָּא

ניגון השאלה הוא כמו קטע קדנצה, נשאלת באיטיות, בדרמטיות, ובהסבר תובעני מקיף ונחוש, לעומתה התשובה היא תשובה ניצחת, מלאת ביטחון ועוצמה, ניצחון מוחץ, שיחרור מוחלט מייסורי הגלות, **"בְּחֻמְתָּא מְתִיבְתָּא לְהוֹן קֶצֶת לְהוֹדְעוֹתָא"**:

פאל זה הוטמע וצויין ומתוייג אצל יודעי נגן כהפסק בבת אחת של הסערה בנימת השבח עד עתה, ותחילת השאלות, כאן מתחילה הדרמה של **"מִנֶּן וּמֵאֵן"**. בשם זה הוא מתוייג כמותג בעל סימן היכר

בפני עצמו - מנן ומאן.

באקדמות דלהלן **(4:2)**, תש"ט (תש"כ, תשס"ו, תשס"ז) בשנת תש"כ כאשר ניגנה הקאפעלע את "מנן ומאן", (דקה 5:43) במחצית השניה של הפאל כמו תשובה ענו מקהלת ילדים למבוגרים, זרם אדיר של התפעמות ורגש עמד בחלל ביהמ"ד.

בכלל, בניגוני האקדמות יש הרבה קטעים המתאימים גם לשירת קאנון מופלאה (חצי המקהלה מאחרת ומשיבה במקביל את אותם התווים, למרות שלא תמיד הייתה השקעה לביצוע בפועל)

באותו אקדמות תמצאו גם את אחד הפאלים הליריים שנבחר והתפרסם כניגון חופה (דקה 9:17)

ככלל שווה האזנה והתאמה לכל ציוני הדרך ביצירה שאוזכרו כאן

ולקראת סיום סיפור סעודת לווייתן מופיע פאל ה"לאבאס" (משמעות המילה כעין שובב ויותר מכך, באידיש), זהו תיוגו בפי המשוררים, פאל קצר העשוי לסכם את תיאור מלחמת שור הבר ולווייתן והתפנקות הצדיקים בסעודה עם יין המשומר בה הם נהנים מזיו השכינה. זוהי הבעת עידן גאולה בלי מורא מן היצר, משתובב בעליות וירידות ופעלולים וירטואוזיים, כתיאור הפיסקאות טלולא דְלִוִּיתָן וכו'.

ומכאן, לקראת סיום, סיכום ואיחולים, פאל "זכאין", **זְכָאִין כֹּד שְׁמַעְתוֹן שְׁבַח דָּא שִׁירְתָּא**,

גם "זְכָאִין" זכה למיתוג בפני עצמו ומצויין כקטע של תפילה ובקשה וברכה לקראת סיום, הוא מצוייד היטב בפאל תואם בנימת תפילה בקשה ואיחולים, ואהבה וגעגוע אל לומדי ויגעי התורה.

ציירפנו כדוגמה **(28:4)** את הזכאין משנת תש"י (תשכ"ו) המושר ומנוגן ע"י הרה"ח אברהם יצחק קורניק (נינו של המלחין הרה"ח י. סבינר-קורניק הי"ד) ובתוספת הפאל אחריו האחרון המסיים, ותשו"ח לו.

באקדמות דלהלן **(28:5)**, שנת תשכב (תשמ"ג, מ"ד) נוכל לשמוע (בדקה 16:04) את יענקל מנתב את המקהלה בסיום פאל הלאבאס ומכריז "זכאין"

הקלטה ישנה אך יפה זו בה נשמעים קולות חברי המקהלה על בוריים, שירתה שוב בשנות המ"ם הותירה רושם ורגש בל ימחה, עת בית המדרש כולו שר בערגה את הניגון בהתרוממות דקדושה בקולם של אלפי החסידים ובראשות כ"ק מרן הלב שמחה זלה"ה שהשתתף בפועל בפזום הניגון כדרכו, ובקטעים הנועזים - או לחילופין הליריים (כמו הפאל בדקה 11:18) - חישבו כותלי ביהמ"ד לנוע וליסוב על צירם כשהקהל מגנן בלב מלא שמחה מחד וביראת הרוממות מאידך, וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק.

הפאל המסיים - (באקדמות תשכ"ב הנ"ל הוא בדקה 17:52) צהלה וביטחון על היותינו רצויים בקבלתינו התורה:

מְרוֹמֵם הוּא אֶ-לֵהִין בְּקֶדְמְתָא וּבְתֵרִיתָא

צְבִי וְאַתְרֵעִי בֵּן וּמִסֵּר לָן אוֹרֵיתָא

הרגשות גואים, באהבתה תשגה תמיד, משתגעין אחריה, תרועת רוב עם -הדרת מלך.

ובאחת משתררת דממה כמו הייתה המשך אחיד עם תווי הניגון, ונשמע קולו של כהן,

ברכו את ה' המבורך...